

Odgojna uloga oca u socijalnom i emocionalnom razvoju djeteta

Denša, Monika

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:354476>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-06**

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Diplomski studij pedagogije i povijesti

Monika Denša

Odgojna uloga oca u socijalnom i emocionalnom razvoju djeteta

Diplomski rad

Mentor: izv.prof.dr.sc. Goran Livazović

Osijek, 2020.

Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Odsjek za pedagogiju

Diplomski studij pedagogije i povijesti

Monika Denša

Odgojna uloga oca u socijalnom i emocionalnom razvoju djeteta

Diplomski rad

Znanstveno područje društvene znanosti, znanstveno polje pedagogija, znanstvena grana
socijalna pedagogija

Mentor: izv.prof.dr.sc. Goran Livazović

Osijek, 2020.

IZJAVA

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravila te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni.

Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasna da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku, 30. studenoga 2020.

Movika Deusa, 0122221872

(ime i prezime studenta, JMBAG)

Sadržaj:

I. UVOD.....	4
II. TEORIJSKA ANALIZA.....	6
2.1. Obilježja obiteljskog odgoja	6
2.1.1. Uloga oca u odgoju	9
2.1.2. Otac i adolescentno dijete	12
2.2. Socijalni i emocionalni razvoj djeteta.....	14
2.2.1. Razvoj bliskih odnosa s roditeljima	16
2.2.2. Odsutnost oca.....	19
III. METODOLOGIJA EMPIRIJSKOG ISTRAŽIVANJA	21
3.1. Cilj, problem i hipoteze istraživanja	22
3.2. Hipoteze	22
3.3. Ispitanici.....	22
3.4. Postupak.....	22
3.5. Instrument	23
IV. REZULTATI ISTRAŽIVANJA	24
4.1. Sociodemografski podaci.....	25
4.2. Deskriptivna statistika odabranih dimenzija ispitivanih varijabli	26
4.3. Rezultati t-testa za nezavisne uzorke	30
4.3.1. Rezultati t-testa s obzirom na spol ispitanika.....	30
4.3.2. Rezultati t-testa s obzirom na dob ispitanika	30
4.3.3. Rezultati t-testa s obzirom na naobrazbu oca i majke.....	30
4.3.4. Rezultati t-testa s obzirom na radni status oca i majke	31
4.3.5. Rezultati t-testa s obzirom na strukturu obitelji	33
4.3.6. Rezultati t-testa s obzirom na godinu studija	33
4.3.7. Rezultati t-testa s obzirom na akademski uspjeh	34
4.4 Rezultati korelacijske analize.....	34
V. RASPRAVA	35
VI. ZAKLJUČAK.....	40
VII. POPIS LITERATURE	42
VIII. PRILOZI	49

Sažetak

Odrastanje u nepotpunoj obitelji sve je češće u suvremenom svijetu. Iako je majčina uloga u razvoju djeteta u prošlosti zauzimala prvo mjesto, danas se javlja sve veći interes za promatranjem važnosti uloge oca u odgoju djeteta. Cilj ovog istraživanja bio je ispitati rizična ponašanja studenata s obzirom na strukturu obitelji, povezanost rizičnih ponašanja s rizičnošću obitelji i utjecaj odnosa s ocem na rizična ponašanja ispitanika. Problem istraživanja usmjeren je na rizičnu i zaštinu ulogu ponašanja oca i modela koji imaju utjecaj na rizična ponašanja. Istraživanje je provedeno krajem rujna i početkom listopada 2020. godine putem online anketnog upitnika na uzorku od 250 studenata različitih fakulteta u Republici Hrvatskoj. Raspon dobi ispitanika bio je od 19 do 30 godina. Istraživanje je utvrdilo statistički značajne razlike u učestalosti rizičnih ponašanja ispitanika s obzirom na strukturu obitelji ($t=-3,78$, $p<0,01$). Korelacijskom analizom utvrđena je povezanost rizičnog ponašanja adolescenata i rizičnog ponašanja oca ($r=0,44$, $p <0,001$), kao i povezanost između rizičnog ponašanja adolescenata i odbojnosti prema ocu ($r=0,37$, $p <0,001$). Obitelj od ranog djetinjstva ima utjecaj na razvoj djeteta.. Može se reći kako su tijekom prvih godina otac i majka najbitnije osobe u djetetovu životu, a kakav su utjecaj ostavili očituje se i tijekom adolescencije.

Ključne riječi: adolescencija, obiteljska struktura, odgojna uloga oca, rizično ponašanje

I. UVOD

Pedagogija je znanost koja proučava odgoj i obrazovanje, ali i različite utjecaje na individualni i socijalni razvoj pojedinca. Zdrav razvoj u djetinjstvu povećava izgleda pojedinca za razvoj u stabilnu, sposobnu i samopouzdanu odraslu osobu (Bojčić, 2016). U ranom djetinjstvu obitelj je jedan od najvažnijih čimbenika koji utječu na razvoj djeteta, posebice na njegov socioemocionalni razvoj. Obitelj je prva sredina odnosno zajednica u kojoj dijete započinje socijalizaciju. Prvi jezik kojim dijete uči komunicirati su emocije. Bez obzira na strukturu obitelji u kojoj dijete odrasta, važno je kako se ono osjeća u istoj. Način na koji roditelji iskazuju vlastite emocije međusobno ili prema djetetu svakako će utjecati na njegov emocionalni, ali i socijalni razvoj. Kada se govori o utjecaju roditelja na razvoj djeteta, uzima se u obzir utjecaj majke i oca, stoga je poražavajuća činjenica kako se odgoj djeteta u 21. stoljeću nerijetko i dalje definira kao „ženski posao“. Život u suvremenom svijetu donosi brojne posljedice, pa tako ubrzani način života i fokusiranje pojedinaca na karijeru rezultiraju povećanim brojem razvoda brakova. Često se važnost oca u odgoju djeteta promatra tek kada je on odsutan, odnosno promatra se na koji način odsutnost oca utječe na dijete i u kojoj mjeri. „Idealnim“ okruženjem za rast i razvoj djeteta smatrala se tradicionalna obitelj, čija je pojava danas sve rjeđa. Tradicionalnu obitelj čine majka, otac i djeca, a naziva se i nuklearna obitelj. Iako je obitelj kroz povijest pretrpjela mnoge promjene, ipak se uspjela održati kao temeljna društvena zajednica. Kako je sve češća pojava jednoroditeljskih obitelji, a najčešći razlog njihova nastanka je upravo razvod braka, sve češće se postavlja pitanje kakve posljedice razvod braka ostavlja na dijete. Skrbništvo u većini slučajeva pripadne majkama, a djeca su „osuđena“ na život bez prisutnosti oca, odnosno uz njegovu vrlo malu prisutnost. U takvim slučajevima otac se promatra kao figura koja osigurava financijska sredstva za dijete. Takav ishod situacije na dijete može ostaviti emocionalne posljedice, ali i rezultirati teškoćama u njegovu socijalnom razvoju. Djeca koja nemaju razvijene bliske odnose s ocem češće se upuštaju u rizična ponašanja poput konzumiranja opijata, rizičnog seksualnog ponašanja ili nasilnog rješavanja problema, prije svega kako bi privukla očevu pažnju ili pronašla „utjehu“. Također, djeca koja su odrasla uz oba roditelja ili su tijekom odrastanja imala razvijen dobar odnos s ocem često ostvaruju bolji školski uspjeh od djece čiji je otac bio odsutan tijekom njihova odrastanja. Dugotrajne posljedice loših odnosa s ocem mogu biti depresija, manjak samopouzdanja, manjak povjerenja u ljude, teško uspostavljanje odnosa s ljudima iz okoline, mogućnost problema u romantičnim vezama, osjećaj manje

vrijednosti itd. Pojava ovih posljedica najčešća je u razdoblju puberteta i adolescencije kada mladi ljudi formiraju vlastiti identitet. Pred profesiju pedagoga postavlja se veliki izazov s obzirom na činjenicu da njihov odgojno – obrazovni rad može pozitivno utjecati na stvaranje slike o sebi kod adolescenata. Vjerujem da se obiteljski odnosi i posljedice koje isti ostavljaju na djecu ne mogu generalizirati, međutim kontinuirani rad, različiti projekti, seminari i radionice mogu biti od velike pomoći mladim ljudima kako bi razvili što bolju sliku o sebi, stekli samopouzdanje te uspješno zakoračili u vlastitu budućnost.

II. TEORIJSKA ANALIZA

2.1. Obilježja obiteljskog odgoja

U pedagogiji postoje različite definicije pojma odgoj. Zbilja je teško pronaći jedinstvenu definiciju odgoja, međutim različiti autori se uglavnom slažu oko činjenice da je odgoj specifična ljudska aktivnost u kojoj čovjek postaje čovjekom (Bognar, 2015). Odgoj prvenstveno počinje u obitelji, prvobitnoj čovjekovoj zajednici. S pedagoškog gledišta obitelj je definirana kao odgojna zajednica, dok s druge strane zajednica između muškarca i žene bez potomstva označava isključivo bračnu zajednicu, iz toga proizlazi zaključak kako je upravo odgoj jedan od temelja obitelji (Lukaš, 2010). Klasične definicije obitelji koje uzimaju brak i krvno srodstvo kao njezina temeljna svojstva više ne opisuju sve oblike obitelji (Maleš, 2012). Obitelj kao temeljna društvena institucija postoji već tisućama godina, a može se reći da je ona biološka, društvena i socijalna zajednica (Petani, Mijić, 2009). Stevanović (2000) navodi kako čovjek najveće zadovoljstvo postiže u obitelji. Obitelj je zajednica u kojoj pojedinac doživljava prva druženja, sreću, zadovoljstvo i sigurnost.

Kao što je rečeno, ne postoji samo jedna točna verzija definicije odgoja. Munjiza i Tauš (2006) odgoj definiraju kao pomoć u procesu formiranja čovjeka te oblikovanju osobnosti odgajnika. Proces odgoja odvija se od rođenja sve do smrti svake individue, pogrešno je misliti kako proces odgoja prestaje s odrastanjem. Sam proces započinje u obitelji, međutim kasnije postaje institucionalan te se nastavlja u školi, također i u odrasloj dobi se odvija kroz izvaninstitucionalne oblike. Već je rečeno da je odgoj neizostavna uloga roditelja, stoga nije neobično da je upravo odgoj jedna od najsloženijih i najvažnijih zadaća obitelji (Ogris, 2016). Obitelj također zauzima najsnažniji, a može se reći i najvažniji faktor u oblikovanju osobnosti i karaktera djeteta, posebice u predškolsko doba, kada je obitelj zajednica u kojoj dijete provodi većinu vremena. Unatoč kasnijem utjecaju obrazovnih ustanova na razvoj djeteta, obitelj uvijek ostaje čovjekova sredina u kojoj živi i s kojom ostaje povezan (Potočnjak, 1986).

Osim pojma odgoja, pojam roditeljstva također je vrlo kompleksan. Roditeljstvo se odnosi na niz procesa koje roditelji ostvaruju s djetetom (Petani, Babačić, 2010). Maleš (2011) ističe kako je roditeljstvo jedna od najvažnijih uloga koju pojedinac tijekom života preuzima na sebe. Pojam roditeljstva uključuje nekoliko različitih pojmova poput doživljaja roditeljstva, roditeljske brige,

roditeljskih aktivnosti i postupaka te roditeljskog odgojnog stila (Petani, Babačić, 2010). Roditeljstvo se također treba promatrati i kao socijalni proces koji se događa u određenom vremenu i prostoru (Petani, Babačić, 2010).

Naravno, treba istaknuti kako ne odgajaju svi roditelji jednako. Postoji nekoliko definiranih stilova odgoja, a to su: autoritativni, autoritarni, permisivni i indiferentni odgojni stil (Raboteg – Šarić i sur., 2003). Kod svakog odgojnog stila karakteristike roditelja se razlikuju, a samim time razlikuju se i osobine djece. Autoritativni roditelji djeci daju dovoljno slobode i prostora, osobine ovih roditelja su savjetničke. Roditelji i djeca zajedno postavljaju granice i određuju pravila te upravo ovaj tip odgoja pruža djeci mogućnost učenja o odgovornosti, a također potiče i razvoj samopouzdanja. Upravo iz tog razloga, ovaj odgojni stil smatra se najpoželjnijim. Suprotnost ovakvim osobinama roditelja jest autoritaran odgoj kod kojeg roditelji zahtijevaju poslušnost i poštivanje pravila. Pravila u ovom slučaju definiraju roditelji, a ukoliko se ne pošivaju, djeca najčešće završavaju u kazni, osobine djece koje iz toga proizlaze su razdražljivost, sramežljivost i agresija (Čudina – Obradović, Obradović, 2006). Kod preostala dva odgojna stila javljaju se slične osobine roditelja. Permisivni roditelji su često nedovoljno zainteresirani te popuštaju svim zahtjevima djece, što rezultira stvaranjem velike privrženosti, ali i niskog samopoštovanja. Slično tome, najčešća osobina roditelja indiferentnog stila jest zanemarivanje djeteta koje je tada primorano na samostalan odgoj. Posljedice koje proizlaze iz ovih odgojnih stilova su manjak socijalnih vještina kod djece i neuspjeh u školi (Čudina – Obradović, Obradović, 2006). Svaki roditeljski stil različito utječe na razvoj osobnosti djeteta, stoga je važno da roditelji uzimaju u obzir razvojnu spremnost djeteta (Pernar, 2010).

S obzirom na činjenicu da dijete svoj razvoj započinje u obitelji, valja istaknuti kako u suvremenom svijetu postoji više oblika obiteljskih zajednica. Razlike suvremenih obitelji u odnosu na tradicionalne su prije svega smanjenje broja članova te sve češća pojava samačkih obitelji (Šarić i sur., 2003). Ljudi sve češće na prvo mjesto stavljaju karijeru pa tek onda osnutak obitelji. Dolazi do konfuzije u životima i do manjka vremena. Također, čak i kada se par odluči osnovati obitelj, u današnjem užurbanom svijetu i muškarci i žene imaju sve manje vremena koje bi mogli odvojiti za vlastitu obitelj. Takvi postupci rezultiraju zanemarivanjem, što se kasnije očituje u djetetovu emocionalnom i socijalnom razvoju (Grgec – Petroci i sur., 2012).

Na roditeljstvo također utječu i čimbenici iz vanjskog svijeta, točnije društvena okolina također sudjeluje u odgoju djeteta na indirektan način. Roditelji su prihvaćeni kao glavni odgajatelji, ali društvo ima svojevrsnu ulogu u odgoju, ono ima ulogu stvoriti uvjete za istinsku realizaciju roditeljske funkcije (Maleš, 1999).

Bognar (2015) navodi kako je odgoj u obitelji vrijednosno obojen. Također ističe kako svatko od nas ima pravo istaknuti vlastite vrijednosti, dok se izbor zajedničkih vrijednosti u obitelji postiže kroz razgovor i dogovor o istima. Međutim, danas se javlja problem oko određivanja vrednota, jer se one smatraju karakteristikom tradicionalnih obitelji (Jull, 2011). Obitelj je kroz povijest pretrpjela mnoge promjene, ali se do danas uspjela održati kao temeljna društvena zajednica. Osim što je opstala do danas, probudila je interes za istraživanjem među znanstvenicima različitih područja poput pedagogije, psihologije, sociologije itd. (Ljubetić, 2007). Iako pojam tradicionalne obitelji postaje prošlost, ona ipak ne može ostati u potpunosti zanemarena. Struktura tradicionalne obitelji sve manje odgovara obilježjima današnjih obitelji. Ipak, valja naglasiti da pripadnici suvremenih naraštaja u svijetu globalizacije nisu doveli u pitanje neposrednu važnost obitelji za društvo i pojedinca, u čemu i je naglasak kod poimanja tradicionalne obitelji (Nimac, 2010). Obitelj je promijenila svoju strukturu, a osim toga mijenjaju se i uloge koje određeni članovi obitelji obavljaju (Petani, Mijić, 2009). „Različitost obiteljskih struktura može se promatrati uzimajući u obzir različite kriterije: kroz odnos roditelja i djece (npr. biološka i usvojena djeca), kroz bračni status roditelja (razvedeni, odvojeni, ponovno oženjeni), s obzirom na broj roditelja u obitelji (jednoroditeljske i dvoroditeljske obitelji) i roditeljsku seksualnu orijentaciju (heteroseksualni i homoseksualni parovi)“ (Maleš, 2012, 14).

Unatoč brojnim promjenama u strukturi obitelji i načinu prenošenja vrednota, ipak se smatra kako je obitelj najprikladnija zajednica za odgoj djeteta i njegov razvoj. „Okruženje u kojemu dijete živi je značajan čimbenik kvalitete i učinkovitosti njegova ranog razvoja i kasnijeg napredovanja. U tom životnom razdoblju je najintenzivniji i najvažniji utjecaj roditelja kao primarnih skrbnika tako da je obitelj ona koja u najvećoj mjeri određuje uvjete njegova razvoja“ (Milanović i sur, 2000, 5).

2.1.1. Uloga oca u odgoju

Kada se govori o roditeljstvu u većini slučajeva se majčinstvo stavlja u prvi plan, dok je uloga očeva u odgoju djelomično zanemarena. Prije samo nekoliko desetljeća bilo je karakteristično za majku da preuzme brigu o članovima obitelji, a negdje se još i u 21. stoljeću odgajanje smatra isključivo „ženskim poslom“ (Rosić, 2005). Međutim, danas su i očevi puno više uključeni u odgoj i brigu o obitelji negoli ranije. Ipak, većina istraživanja promatra odnos između majke i djeteta, stoga nije neobična pojava stereotipa o očevima odnosno o tome kako su često nezainteresirani za ulogu odgojitelja u svojoj obitelji (Cvrtnjak, Miljević – Riđički, 2015). U prošlosti se podrazumijevalo da je otac glava kuće te osoba koja zarađuje novac, dok se danas uspješno teži sve većoj ravnopravnosti oba roditelja (Brajša, 1995). Ipak, dolazi do velikih promjena u poimanju očinske uloge te se sve više teži tome da uloge oca i majke nisu rodno utemeljene, za dijete je važno da te uloge preuzima jedan od roditelja (Hurstel, 2012). U današnje vrijeme očevi su sve više spremni sudjelovati u odgojno – obrazovnim aktivnostima, a osim toga spremni su na sebe preuzeti i kućanske i egzistencijalne uloge (Juul, 2008). Postoji nekoliko ključnih razloga zašto se od očeva danas očekuje aktivno sudjelovanje u životu djeteta. Prvenstveno, današnje obitelji imaju manji broj djece nego nekadašnje obitelji, stoga postoji dovoljno vremena da se izađe u susret individualnim potrebama svakog djeteta. Također, puno više žena danas radi puno radno vrijeme izvan kuće, pa se poslovi u kući i briga oko djeteta puno više dijele između majke i oca nego što su u prošlosti. Još jedan važan razlog je i društvo koje u suvremenom svijetu od očeva očekuje da se na jednak način uključe u odgoj i brigu za dijete kao i majke (Pernar, 2010).

Klarin (2004) razlikuje nekoliko stilova očinstva u suvremenom svijetu. Prvi opisuje oca kao osobu koja je financijski oslonac obitelji, dok je u tom slučaju isključivo majčina uloga odgoj djece. Ovakav stil očinstva smatra se poprilično tradicionalnim te su u takvim obiteljima uloge strogo podijeljene. Drugi stil opisuje oca kao osobu koja ne pokazuje nikakvu odgovornost prema vlastitoj obitelji ili osjećaje prema djetetu. Takvi očevi su najčešće nezadovoljni intimnim i poslovnim životom te često „utjehu“ traže u izvanbračnim vezama što rezultira razvodom braka i gubitkom odnosa s djecom. Treći stil očinstva podrazumijeva „uključenog oca“ koji zajedno s majkom sudjeluje u odgoju djece te dijeli odgovornosti, bile one materijalne ili emocionalne.

„Postoji nekoliko dimenzija očinske uključenosti. Najčešće spominjana dimenzija je odgovornost, jer je vezana uz financijsku podršku, koja ima veću težinu kod razdvojenih roditelja. U našim istraživanjima često se spominje pitanje (ne)plaćanja alimentacije. Dostupnost, tj. prisutnost oca u djetetovom životu također je vrlo važna dimenzija očinstva, kao i direktna uključenost u njegu i odgoj djeteta“ (Cvrtnjak, Miljević – Riđički, 2015, 115). Prisutnost i uključenost oca u odgoj pozitivno utječe na mentalno zdravlje djeteta kao i njegov emocionalni i socijalni razvoj. Suprotno tome, očeva odsutnost ili neprimjerenost u obavljanju roditeljske uloge mogu vrlo negativno utjecati na emocionalno funkcioniranje ili razvoj djeteta, te su ove karakteristike očeva često popraćene lošim uspjehom djeteta u školi ili njegovim rizičnim ponašanjem (Cvrtnjak, Miljević – Riđički, 2015). Lamb i Tamis – Lemonda (2004) navode kako intenzivno sudjelovanje oca u životu djeteta utječe na povećanje kognitivnih sposobnosti, izraženiju empatiju i manje stereotipnog razmišljanja u vezi rodni uloga.

Očeva važnost kao roditelja raste s razvojem i sazrijevanjem djeteta. Brajša (1995) navodi kako će se ono vrijeme koje otac „uloži“ u dijete prilikom njegova ranog djetinjstva vratiti kasnije tijekom odrastanja. Predškolsko razdoblje razvoja dječje osobnosti izrazito je značajno za razvoj primarne povezanosti s roditeljima (Mrnjavac, 2014). Djetetu su važni i otac i majka. Kroz različita istraživanja i analize utvrđeno je da očevi više preferiraju igru s djecom, iako su majke umirujuće, očevi potiču djecu na aktivnosti (Cvrtnjak, Miljević – Riđički, 2015). Paquette (2004) navodi kako očevi imaju nevjerojatnu sposobnost iznenađivanja i povećanja uzbuđenja kod djece te ih potiču na preuzimanje rizika. Na takav način prenose djeci osobine poput hrabrosti i odvažnosti. Otac gotovo u svim odgojnim postupcima reagira drugačije nego majka te upravo na takav način nadopunjava majčine postupke (Cvrtnjak, Miljević – Riđički, 2015).

Otac aktivnim uključivanjem u odgoj stječe puni očinski identitet i razvija vlastite roditeljske kompetencije. Iako je pritisak društva veći na žene da postanu majke, u usporedbi s pritiskom na muškarce da postanu očevi, u suvremenom svijetu sve veći broj muškaraca ističe važnost očinske uloge u odgoju djeteta (Čudina – Obradović, Obradović, 2003). Od današnjih se očeva očekuje da puno više znaju o djeci negoli ranije. Smatra se da su muškarci tijekom odrastanja manje izloženi pripremanju za ulogu roditelja nego što su to žene (Pernar, 2010). Ipak, sve više očeva pokazuje nezadovoljstvo ovakvim stanjem te nastoje unaprijediti suvremeno očinstvo. Barker (2008, prema

Cvrtnjak, Miljević – Riđički, 2015) navodi da kod mladih očeva postoji trend sve većeg uključivanja u odgoj i život obitelji nego što je to bilo zastupljeno kod prijašnjih generacija.

Osim neposrednog utjecaja oca na odgoj djeteta i njegov razvoj, ne smije se zanemariti niti indirektan očev utjecaj na dijete. Indirektan utjecaj također može biti pozitivan i negativan. Indirektna briga se najčešće odnosi na očevu odgovornost odnosno na ono što otac svakodnevno čini za dijete, a ne s djetetom (Cvrtnjak, Miljević – Riđički, 2015). U takve neposredne stvari ubrajaju se dogovori s liječnikom, nabavka stvari za dijete, organiziranje druženja s vršnjacima itd. (Cvrtnjak, Miljević – Riđički, 2015).

2.1.2. Otac i adolescentno dijete

Unatoč naglasku očeva utjecaja na razvoj djece predškolske dobi, on ne prestaje niti u adolescenciji. Upravo je adolescencija razdoblje brojnih promjena u životu svakog pojedinca. „Adolescencija dolazi od latinskih riječi „odrastao“ i „postati“, pa time označavamo onu fazu razvoja čovjeka, u kojoj postaje odrastao, dakle, prelazi iz djetinjstva u odraslo doba“ (Brajša, 1995, 113). Livazović (2011, prema Bojčić, 2016) adolescente definira kao populaciju mladih ljudi koji su u razdoblju između puberteta i srednjih dvadesetih godina života. Rohner (1998) u svom istraživanju navodi da je očeva ljubav od jednake važnosti kao i majčina za djetetova postignuća u razdoblju adolescencije. Adolescencija je doba kada dijete prolazi kroz procese individualizacije i osamostaljivanja, formuliranja vlastitog identiteta i stvaranja pozicije u društvu. Adolescenti imaju poprilično složen zadatak razvoja vlastitog identiteta uključujući osobni, spolni i kulturni identitet. Veliku ulogu u uspješnom ispunjavanju tog zadatka ima obitelj, a posebno roditelji (Petani, Mijić, 2009). U ovom periodu se u obiteljima najčešće odvijaju drame u odnosima roditelji – djeca (Brajša, 1995). Cabrera i suradnici (2000, prema Cvrtnjak, Miljević – Riđički, 2015) dolaze do rezultata da prisutnost oca u odgoju tijekom adolescencije utječe na prikladno ponašanje i emocionalnu stabilnost djeteta. S druge strane, očeva odsutnost može rezultirati poremećajima u emocionalnom funkcioniranju, lošim uspjehom u školi ili rizičnim ponašanjem (Cvrtnjak, Miljević – Riđički, 2015).

Kao što je već spomenuto, majka se od samog rođenja djeteta stavlja u prvi plan procesa odgoja. Uloga oca tijekom ranog djetinjstva je često u sjeni majčine uloge. Upravo ovakva „podjela“ uloga, koja je isključivo posljedica društvenog utjecaja, rezultira zasićenjem konstantne majčine brige od strane djeteta. Dijete u razdoblju adolescencije počinje tražiti savjete i dopuštenja od oca. To se događa jer je upravo do tog perioda otac bio u drugom planu te dijete majku vrlo vjerojatno poima kao roditelja koji je u većoj mjeri strog (Brajša, 1995). U istraživanju iz 2011. godine (Tokić, Pećnik) iznose se rezultati kako su majke češće od očeva aktivno uključene u život adolescenata. Brajša (1995) navodi kako do nedovoljne uključenosti roditelja u život adolescenata dolazi zbog nepromišljenosti očeva o svojim postupcima tijekom ranijeg djetinjstva te prepuštanjem „napornijih i težih“ roditeljskih dužnosti majkama.

Iako tijekom adolescencije raste pritisak i utjecaj vršnjaka na razvoj, obitelj i dalje ostaje najvažniji aspekt za djecu odnosno adolescente i njihov budući razvoj (Boričević Maršanić, 2011). Činjenica je da veliki dio svoga vremena kada nisu u školi adolescenti i dalje provode u obitelji (Pećnik, Tokić, 2011). U svom istraživanju Pećnik i Tokić (2011) dolaze do rezultata kako je očevima jednako kao i majkama važno da njihova djeca ostvare vlastite ciljeve te razvijaju svoje interese i talente. Osim toga, jako im je važno da im djeca steknu bliske prijatelje te da u životu rade za opće dobro. Iz svega do sada navedenog, vrlo lako se može zaključiti kako uloga oca u odgoju definitivno u suvremenom roditeljstvu ne bi trebala biti zapostavljena već bi se trebalo težiti izjednačavanju s majčinom ulogom (Brajša, 1995).

Obiteljska klima u kojoj se članovi obitelji međusobno poštuju te su emocionalno povezani pozitivno utječe na razvoj adolescenata, posebice na stupanj njihova zadovoljstva životom (Gajšek, 2018). Pokazalo se da adolescenti u većoj mjeri naglašavaju roditeljsku kontrolu negoli emocionalnost oca i majke, što je rezultat veće potrebe za samostalnosti od roditelja u ovom periodu života (Petani, 2015). Klarin (2004) navodi kako adolescenti koji imaju blisku vezu sa svojim ocem bolje razvijaju samopoštovanje, dok česti konflikti između adolescenata i očeva rezultiraju niskom razinom samopoštovanja. „Upravo o adolescenciji i ulozi pojedinog roditelja u njoj ovisi kasnije ponašanje djece prema roditeljima“ (Brajša, 1995, 116). Adolescencija je vrijeme kada dijete razvija svoj stav prema roditeljima, s obzirom na to kako od najranijeg djetinjstva u većini slučajeva dijete više vremena provodi s majkom, ovo je period u kojem je od velike važnosti u kojem će se smjeru razvijati njegov odnos s ocem (Brajša, 1995).

2.2. Socijalni i emocionalni razvoj djeteta

Uloga važnosti emocija u čovjekovu životu nije upitna. Emocije su prvi jezik kojim svako biće nauči govoriti, one su univerzalni kod u izgradnji odnosa s ljudima u vlastitoj okolini (Ljubešić, 2005). Brajša – Žganec (2003) navodi kako se razvoj emocija može podijeliti u tri faze, a to su: usvajanje emocija, diferenciranje i transformacija emocija. Usvajanje emocija se odnosi na izvršavanje i percepciju emocija. Ova faza uglavnom se odvija u ranom djetinjstvu. Ekman (1992, prema Brajša – Žganec, 2003) kao šest osnovnih emocija koje se razvijaju već u ranom djetinjstvu navodi radost, iznenađenje, ljutnju, strah, tugu i gađenje. Sljedeća faza je diferenciranje emocija koja se odnosi na odvajanje izraza i osjećaja od određenog aspekta ponašanja. Posljednja faza jest transformacija emocija koja uključuje dva različita procesa od kojih se prvi odnosi na način na koji određeno emocionalno stanje transformira procese razmišljanja ili učenja, a drugi na to kako se emocionalno stanje mijenja stečenim iskustvom (Brajša - Žganec, 2003). Brajša – Žganec i Slunjski (2007) navode kako su različita istraživanja potvrdila dobne razlike u emocionalnom razumijevanju, ali sigurno je kako s godinama raste i sposobnost emocionalnog razumijevanja. Mrnjavac (2014) navodi da snažnija prijateljstva razvijaju upravo emocionalno kompetentna djeca jer lakše upravljaju vlastitim emocijama, također lakše se nose sa stresnim situacijama, bolji su učenici i imaju veće povjerenje u okolinu. Emocionalni razvoj se jednako kao i socijalni odvija postupno tijekom djetetova odrastanja. Čudina Obradović i Obradović (2006) smatraju da su emocije djelomično naslijeđene, iako se većina emocija usvaja prilikom razvoja odnosa roditelj – dijete već od najranije dobi. Emocionalna povezanost djeteta s roditeljima, ali isto tako i s ostalim članovima obitelji daje djetetu emocionalnu sigurnost koja mu je potrebna za budući razvoj (Brusić, 1996). Ako dijete ne nauči dovoljno dobro prepoznavati i razumijevati emocije iz svoje okoline, to bi moglo dovesti do ozbiljnijih poteškoća u socijalnom razvoju (Brajša – Žganec, 2003). Pokazatelj izvrsnog emocionalnog stanja je djetetova mogućnost i sposobnost kontroliranja širokog spektra emocija te njegova prikladna reakcija na određene situacije (Brajša – Žganec i sur., 2014).

Socijalni razvoj djeteta blisko je povezan s emocionalnim. Ova povezanost odnosi se na vješto raspoznavanje i suočavanje s tuđim emocijama u socijalnom kontekstu (Vranjican i sur., 2019). Bez zaštite i utjecaja odraslih, posebice roditelja, dijete ne bi bilo u stanju prije svega održati se na životu, ali također ne bi imalo uvjeta za socijalizaciju i individualizaciju (Petani, Mijić, 2009).

Kako bi dijete usvojilo socijalne vještine potreban je određeni period, ali i trud roditelja. U procesu socijalizacije dijete uči nove vještine upravo iz svoje okoline (Brajša – Žganec, 2003). Primarna socijalizacija sastoji se upravo od učenja govora te kulturnih i vrijednosnih normi, koje djetetu prenose roditelji (Valjan – Vukić, 2009). Zdrava i poticajna obitelj djetetu pruža razna iskustva te strukturiranu okolinu koja je poticajna za djetetova iskustva (Čudina – Obradović, Obradović, 2006). Socioemocionalni razvoj djeteta moguće je povezati s kompetentnošću roditelja. Kompetentnost se u ovom slučaju može promatrati kao sposobnost roditelja da prenese djetetu vrijednosti koje su utemeljene već i prijašnjim generacijama (Bašić, 1993). Odgojni stil roditelja u velikoj mjeri utječe na razvoj emocija kod djeteta, jer će imati različite posljedice ukoliko dijete odrasta u strogoj okolini za razliku od onog djeteta koje je okruženo roditeljskom toplinom i ljubavi (Čudina – Obradović, Obradović, 2006). „Čvrsta emocionalna veza stvorena u djetinjstvu temelj je za budući uspješan razvoj djetetovih emocionalnih, socijalnih i intelektualnih vještina“ (Valjan – Vukić, 2009, 174).

Socijalizacija emocija realizira se na tri moguća načina: 1. Promatranjem i oponašanjem, 2. Socijalna okolina koristi kao koncept oponašanja načina i intenziteta emocionalnog izražavanja, 3. Samoregulacija tj. kontrola koja se postiže učenjem emocija (Andrilović, Čudina – Obradović, 1994). Socijalizacija se može opisati kao proces u kojem čovjek usvaja i stječe nove vrijednosti, vještine, osobine i ponašanja kako bi mogao funkcionirati u društvenoj zajednici. Kao što je već rečeno obitelj je čovjekova primarna i najprirodnija zajednica, stoga na socioemocionalni razvoj djeteta u velikoj mjeri utječe socioemocionalna klima koja prevladava u obitelji (Brusić, 1996). Djeca koja odrastaju u obitelji s narušenom komunikacijom nisu socijalizirana u skladu sa svojom dobi (Livazović, Vuletić, 2018). Valja naglasiti kako socijalizacija nije proces koji se odvija samo tijekom djetinjstva već je ona cjeloživotni proces usvajanja znanja i vještina (Rose, 2003). Djeca izgrađivanjem svojih socijalnih i emocionalnih vještina razvijaju vlastito samopouzdanje i kompetencije potrebne za uspostavljanje što boljih odnosa s ljudima u svom okruženju (Darling – Churchill, Lippman, 2016). Dijete svoje socijalne interakcije započinje izražavanjem svojih potreba te slanjem signala na koje okolina reagira. Na takav način se između djeteta i njegove okoline uspostavlja afektivna povezanost koja je važna za cjelokupan razvoj djeteta (Pinter, 2008).

Dječje sposobnosti stvaranja odnosa sa svojom okolinom odličan su preduvjet mentalnog zdravlja u odrasloj dobi. Različita istraživanja ukazuju na povezanost između razvijenosti

socioemocionalnih kompetencija djeteta i budućeg uspjeha u životu odnosno u njegovim određenim područjima (Ljubetić i sur., 2019). Osim u obitelji, djeca traže socijalnu potporu svojih prijatelja kako bi se lakše mogli suočiti s izazovnim ili stresnim situacijama. Ipak, vršnjaci ne mogu imati zamjenski utjecaj za roditelje tijekom socioemocionalnog razvoja. Roditelji su ti koji od najranijeg djetinjstva reagiraju na dječje signale te se među njima razvija velika privrženost (Brajša – Žganec, 2003). Djeca koja ipak ne uspiju razviti socioemocionalne kompetencije u svom domu, mogla bi imati koristi emocionalne izobrazbe u školi koju stječu putem društvenih predmeta (Vranjican i sur., 2019). Djetinjstvo i pubertet smatraju se najvažnijim razdobljima za usvajanje socijalnih i emocionalnih vještina kojima će osoba raspolagati u budućem životu.

Dijete je socijalno kompetentno kada nauči primjenjivati društveno prihvaćena ponašanja, kada dijeli, surađuje, pomaže drugima, surađuje, poštuje pravila i primjenjuje stečene vještine koje mu pomažu da lakše funkcionira u društvenom okruženju te u prilagođavanju na okolinu (Ljubetić i sur., 2019). Adolescenti kod kojih su vidljiva obilježja antisocijalnog ponašanja, najčešće potječu iz obitelji u kojoj je prisutno nasilje ili roditelji nisu dovoljno uključeni u odgoj djeteta (Livazović, Jukić, 2017).

2.2.1. Razvoj bliskih odnosa s roditeljima

Odnosi roditelja i djeteta nastaju prirodno odnosno djetetovim rođenjem, dakle imaju biološku osnovu, međutim o njegovoj kvaliteti kasnijeg odnosa u velikoj mjeri ovisi i na koji će način dijete rasti i razvijati se (Petani, Mijić, 2009). Način na koji roditelji reagiraju na djetetove potrebe postavlja temelje za razvoj odnosa (Vranjican i sur., 2019). Groh i sur. (2017, prema Vranjican i sur., 2019). u svom istraživanju navode kako djeca koja su razvila privrženost prema roditeljima pokazuju veću razinu socijalnih kompetencija, a manju razinu internaliziranih i eksternaliziranih problema od djece koja su nesigurno privrženena roditeljima. Također, u istom se istraživanju pokazalo kako je stabilnost privrženosti važna kroz cijelo djetinjstvo te čak i u doba adolescencije. Sigurnu privrženost kod djece roditelji mogu razviti pozitivnim odgovaranjem na djetetove potrebe ili iskazivanjem nježnosti (Vranjican i sur., 2019). Sigurna privrženost rezultira razmišljanjem djeteta u kojemu se drugi ljudi vide kao osobe kojima se može vjerovati, dok s druge strane nesigurna vezanost uz roditelje potiče razvoj unutarnjih sumnji u kojima dijete sebe vidi kao osobu koja nije vrijedna pažnje i ljubavi (Deković, Raboteg – Šarić, 1997). Fraley (2002) navodi kako osobe koje su od ranog djetinjstva bile privržene roditeljima te s njima razvile bliske odnose imaju veće predispozicije na sigurnost u kontekstu romantičnih veza, iako ova pretpostavka nije potvrđena niti jednim longitudinalnim istraživanjem. U svakom slučaju nesporno je da su emocije od velike važnosti prilikom stvaranja odnosa s drugima.

Djeca s poremećajima u ponašanju ili emocionalnim teškoćama često dolaze iz jednoroditeljskih obitelji gdje nisu uspjela razviti dovoljno bliske odnose s roditeljima odnosno s jednim od roditelja. Vrlo je česta pojava da dijete sebe krivi za razvod braka ili za neki drugi razlog koji je prethodio tome da njegovi roditelji žive odvojeno (Mrnjavac, 2014). Djeca nemaju mogućnost biranja u kakvim okolnostima će odrastati, ipak kvalitetno obiteljsko okruženje važan je preduvjet za razvoj uspješne odrasle osobe (Mrnjavac, 2014). Livazović (2017) ukazuje na činjenicu kako su za uspješan socioemocionalni razvoj djeteta važni njegovi odnosi s članovima obitelji, u većoj mjeri od njezine strukture. Dijete sposobnost reguliranja emocija razvija već tijekom ranog djetinjstva kroz interakcije s članovima obitelji (Brajša – Žganec, 2003). Upravo ta činjenica je jedan od temeljnih razloga zašto je od velike važnosti za dijete razvijanje bliskih odnosa s roditeljima. S obzirom da je odnos s djeteta s majkom tijekom proteklih desetljeća istražen više negoli odnos djeteta s ocem, valja se zapitati na kakav način upravo taj odnos utječe na razvoj djeteta. Ukoliko otac djetetu pruža podršku, suradnju i potporu to djetetu omogućuje da se fokusira na istraživanje,

slijedi svoju znatizeljju i stječe nove sposobnosti bez emocionalnih teškoća zbog straha od nepoznatoga (Ćosić, 2017).

Ipak, od ključne je važnosti kakav doživljaj roditeljstva imaju otac i majka. Ukoliko oni roditeljsku ulogu smatraju poprilično stresnom, to dovodi do otežavanja razvoja bliskih odnosa s djetetom (Čudina – Obradović, Obradović, 2003). Pećnik i Tokić (2011) ističu činjenicu da su i roditelji svjesni dječje potrebe za ljubavlju i sigurnošću, a osim toga važna im je dostupnost i prihvaćanje od strane roditelja. Upravo su to preduvjeti za razvoj kvalitetnih odnosa na relaciji dijete – roditelji. Suvremena promatranja roditeljstva odbacuju mogućnost jednosmjernog utjecaja roditelja na dijete, kako bi se razvili kvalitetni ili manje kvalitetni odnosi između roditelja i djece potrebno je uzeti u obzir važnost međusobnog utjecaja djece, roditelja i društvene okoline (Čudina – Obradović, Obradović, 2003). Pećnik i Tokić (2011) provele su istraživanje na uzorku od 23 roditelja, te došle do rezultata da 65% ispitanika smatra kako su ljubav i toplina najvažnije za pravilan razvoj djeteta. S druge strane, 39% ispitanika odnosno roditelja smatra kako su prihvaćanje i podrška te uvažavanje djeteta kao autonomne osobe ipak najvažniji preduvjeti za djetetov razvoj, ali i za razvoj bliskih odnosa između roditelja i djece. Značajno je još da 30% roditelja komunikaciju izdvaja kao najvažniji faktor.

Važne karakteristike koje dijete razvija iz bliskih odnosa s roditeljima su emocionalna sigurnost, samostalnost i nezavisnost, socijalna kompetencija, kognitivna zrelost, školska uspješnost i profesionalna uspješnost (Čudina – Obradović, Obradović, 2003). Kvaliteta odnosa između roditelja i djece često određuje hoće li se dijete tijekom svog odrastanja prepustiti rizičnim ponašanjima (Livazović, 2017).

2.2.2. Odsutnost oca

U suvremenom svijetu sve je češća pojava jednoroditeljskih obitelji. Prema švedskom nacionalnom istraživanju, djeca koja odrastaju s jednim od roditelja imaju dvostruko povećan rizik psihijatrijskih oboljenja, ovisnosti o alkoholu, samoubojstava te tri puta veći rizik ovisnosti o drogama u odnosu na vršnjake koji su odrasli u obiteljima s oba roditelja (Mrnjavac, 2014). Poremećaji u ponašanju češće su vidljivi kod djece koja potječu iz obitelji s narušenim odnosima ili nepovoljnim obilježjima ličnosti nekog od članova obitelji (Livazović, Vuletić, 2018). Istraživanja pokazuju da su adolescenti koji potječu iz jednoroditeljskih obitelji skloniji rizičnim seksualnim ponašanjima te je manja vjerojatnost da će koristiti kontracepciju (Livazović, 2017). Raznoliki su uzroci nastanka jednoroditeljskih obitelji kao npr. razvod braka, napuštanje obitelji od strane jednog roditelja, kao posljedica izvanbračne veze ili silom prilika odnosno zbog smrti jednog roditelja (Maleš, 1995). Razvod braka je čimbenik koji najviše pridonosi povećanju broja obitelji s jednim roditeljem (Maleš, 1995). Posljednjih nekoliko desetljeća razvod roditelja postao je vrlo stresno i traumatično iskustvo za dijete (Amato, Cheadle, 2005). Iako se povećao broj očeva koji nakon razvoda zadržavaju važnu ulogu u odgoju djeteta ili su pak primarni skrbnici, uobičajeno je mišljenje kako je majčina uloga u odgoju važnija. Stoga, nije strana činjenica da je primarno skrbništvo uglavnom dodijeljeno majkama (Lamb, 1978). Mnogi očevi tvrde da iako nakon razvoda žele u velikoj mjeri sudjelovati u odgoju djeteta, bivše žene im ne dopuštaju. S druge strane, dio očeva smatra kako razvod braka nije utjecao na njihov odnos s djecom (Popenoe, 1996).

Sukobi između roditelja u braku, kao i razvod braka kod djeteta mogu uzrokovati depresiju, povlačenje, smanjenu socijalnu interaktivnost, veću agresiju, zdravstvene probleme te loše ocjene i opći uspjeh u školi (Brajša – Žganec, 2003). McLanahan i Sandefur (1994, prema Čudina – Obradović, Obradović, 2006) navode da su djeca između treće i devete godine najosjetljivija na razvod roditelja. Dječaci obično burnije reagiraju, dok su djevojčice sklone depresiji (Čudina – Obradović, Obradović, 2006).

Iako je majka u središtu promatranja i istraživanja odnosa roditelj – dijete, ne treba zaboraviti važnu očevu ulogu u razvoju djeteta, stoga njegova odsutnost može uzrokovati određene poremećaje u emocionalnom funkcioniranju ili razvoju djeteta (Cvrtnjak, Miljević – Riđički,

2015). U većini slučajeva sinovima nedostaje model prema kojem bi mogli učiti kroz imitaciju, dok kćerkama nedostaje interakcija s ocem putem koje bi usvojile ponašanja sukladna muškarcima (Lamb, 1978). Popenoe (1996) navodi kako je kod djevojaka koje su odrasle samo s majkom duplo veća mogućnost maloljetne trudnoće nego što je kod djevojaka koje su odrastale uz oba roditelja. Iako postoji mali broj istraživanja koja se bave utjecajem odsutnosti oca na emocionalni i socijalni razvoj djeteta, rezultati svakog od postojećih govore kako odrastanje bez oca kod dječaka može utjecati negativno na učenje seksualnih uloga (Lamb, 1978).

Mnogim razvodima braka prethodi očeva nedostupnost ili nezainteresiranost za obitelj, pa nije teško zaključiti da djeca koja su odrasla s takvim očevima ipak neće biti u velikoj mjeri ugrožena razvodom (Lamb, 1978). Istraživanja pokazuju da djeca koja su odrasla sa samo jednim biološkim roditeljem (uglavnom majkom) imaju dva puta veći rizik odustajanja od srednje škole (Popenoe, 1996). Postoje individualne razlike među djecom, istraživanja pokazuju da odsutnost oca uzrokuje različite posljedice s obzirom na djetetov spol (Cvrtnjak, Miljević – Riđički, 2015). „Dječaci koji su odrasli bez prisustva oca skloniji su nedruštvenosti, agresivnosti ili pretjeranoj feminizaciji ponašanja i stavova, a djevojčice u određenoj fazi svoga života teže uspostavljaju odgovarajuće kontakte i veze sa muškarcima. Iako i djevojčice pate zbog očeve odsutnosti, promjene primijećene kod djevojčica manje su dramatične i trajne nego kod dječaka“ (Cvrtnjak, Miljević – Riđički, 2015, 116). Poll (2004, prema Ljubetić, Batinica, 2015) navodi kako tek 30% očeva vjeruje da je njihova aktivna uključenost u kćerino odrastanje bila važna za njezino zdravlje i dobrobit. Ljubetić i Batinica (2015) navode kako u životu kćeri otac ima veći utjecaj od majke u nekim aspektima, posebice u izgradnji povjerenja i odnosa s muškarcima. Djevojke koje su imale kvalitetan odnos s ocem imaju više samopouzdanja i uspješnije su u školovanju te izgradnji karijere od djevojaka koje nisu imale zadovoljavajući odnos s ocem. S druge strane, kod dječaka koji su odrastali bez oca, osim manjka samopouzdanja, izraženiji su i problemi s iskazivanjem osjećaja (Lamb, 2004).

Otac koji je odsutan ne samo da ne čini mnoge stvari za svoje dijete, već postaje prepreka za njegov razvoj i na indirektan način. Odsutni otac otežava majčinu ulogu u zadovoljavanju financijskih resursa, fizičkog kontakta i emocionalnog razvoja (Szentmartoni, 2017). Lamb (2004) ističe da najveći rizik pojave emocionalnih problema tijekom odrastanja imaju djeca majki koje se nikada nisu udale. Osim mogućeg rizika i pojave emocionalnih ili socijalnih oštećenja prilikom razvoja, koja se također mogu nastaviti i u adolescenciji, javlja se još jedan veliki problem. Otac postaje

osobom koja je umjetna te ga dijete u jednom trenutku idealizira, dok u drugom stvara sliku o ocu koja je puna razočaranja. Posljedica očeve odsutnosti je život djeteta u nesigurnosti u stvarni identitet svoga oca, što se vrlo često odražava na stvaranje popune slike o sebi prilikom odrastanja (Szentmartoni, 2017).

III. METODOLOGIJA EMPIRIJSKOG ISTRAŽIVANJA

3.1. Cilj, problem i hipoteze istraživanja

Cilj istraživanja je ispitati rizična ponašanja studenata s obzirom na sociodemografska obilježja, povezanost rizičnih ponašanja s rizičnošću obitelji točnije oca i odnosa s ocem na rizična ponašanja. Problem istraživanja usmjeren je na rizičnu i zaštitnu ulogu ponašanja oca i modela koji imaju utjecaj na rizična ponašanja.

Nezavisne varijable se odnose na sociodemografska obilježja ispitanika (dob, spol, naobrazba oca i majke, radni status oca i majke, struktura obitelji, godina studija, akademski uspjeh). Zavisne varijable uključuju odnos s ocem, međusobni odnos roditelja, procjenu vlastitih rizičnih ponašanja te rizičnih ponašanja oca.

3.2. Hipoteze

H1: Očekuju se statistički značajne razlike u rizičnim ponašanjima ispitanika s obzirom na sociodemografske varijable.

H2: Očekuje se značajna povezanost između bliskosti s ocem i sociodemografskih varijabli.

H3: Očekuje se značajna povezanost između rizičnih ponašanja ispitanika s rizičnim ponašanjem oca i odbojnošću prema ocu.

3.3. Ispitanici

Istraživanje je provedeno na uzorku od 250 ispitanika koji pohađaju fakultet u Republici Hrvatskoj u dobi od 19 do 30 godina. Od ukupnog broja ispitanika, 199 je djevojaka (79,6%) i 51 mladić (20,4%). Istraživanje je provedeno putem online upitnika koji je izrađen pomoću Google obrasca.

3.4. Postupak

Istraživanje je provedeno krajem rujna i početkom listopada 2020. godine, na uzorku ispitanika koji su u fazi kasne adolescencije. Provedeno je putem *online* anketnog upitnika zbog pandemije COVID-a 19, i nemogućnosti fizičkog provođenja anketnog upitnika na fakultetima. Upitnik je izrađen putem Google obrasca. U anketi je bilo jasno istaknuto kako je sudjelovanje dobrovoljno i u potpunosti anonimno. Prikupljeni podaci uneseni su i obrađeni uz primjenu statističkog programa za računalnu obradu podataka SPSS-a postupcima deskriptivne i inferencijalne statistike (t-test i korelacijska analiza).

3.5. Instrument

Online anketni upitnik koji je napravljen u svrhu ovog istraživanja sastoji se od pet dijelova. Prvi dio anketnog upitnika odnosi se na ispitivanje sociodemografskih obilježja ispitanika (dob, spol, naobrazba roditelja, radni status roditelja, struktura obitelji, godina studija, akademski uspjeh).

Drugi dio anketnog upitnika sastoji se od šesnaest tvrdnji kojima se nastojao ispitati odnos s ocem (*1. S ocem mogu razgovarati o bilo čemu, 2. Kao dijete sam se osjećao/la sigurno uz svog oca, 3. Osjećam se blisko sa svojim ocem, 4. Moj otac je podržavao moje hobije i interese u djetinjstvu, 5. Otac mi je bio uzor, 6. Trebam svog oca, 7. Otac i ja uživamo provodeći vrijeme zajedno, 8. Sjećanja na oca u meni izazivaju negativne osjećaje i agresiju, 9. Otac me je razočarao, 10. Otac mi je pomogao s domaćom zadaćom, 11. Otac i ja imamo ili smo imali zajednički hobi, 12. Mogu se obratiti svom ocu za savjet ili pomoć, 13. Otac mi je rekao da me voli, 14. Tijekom djetinjstva otac me ignorirao, 15. Moj otac nije bio prisutan tijekom mog odrastanja, 16. Otac me zagrlio*). Odgovori ispitanika boduju se prema Likertovoj skali od pet stupnjeva (1 – nikad, 2 – rijetko, 3 – ponekad, 4 – često, 5 – uvijek). Tvrdnje spomenute skale nastale su prevođenjem na hrvatski jezik (Krampe, Newton, 2006). Navedene tvrdnje o kvaliteti odnosa s ocem zbrojene su u novu varijable „Bliskost s ocem“ i „Odbojnost prema ocu“. Pouzdanost skale provjerena je koeficijentima unutrašnje konzistencije tipa Cronbach aplha. Kod varijable „Bliskost s ocem“ skala pokazuje zadovoljavajuću pouzdanost pri čemu koeficijent iznosi $\alpha=0,96$. Također, kod varijable „Odbojnost prema ocu“ skala pokazuje zadovoljavajuću pouzdanost pri čemu koeficijent iznosi $\alpha=0,85$.

Treći dio upitnika sastoji se od šest tvrdnji koje nastoje ispitati međusobni odnos roditelja (*1. Moji roditelji uživaju provodeći vrijeme zajedno, 2. Volio/la bih imati brak poput svojih roditelja, 3. Moj otac cijeni stvari koje majka čini za obitelj, 4. Moji roditelji iskazuju osjećaje jedno drugome, 5. Moja majka ne podnosi mog oca, 6. Moji roditelji se svađaju*). Tvrdnje o međusobnom odnosu roditelja također su zbrojene u novu varijablu naziva „Bliskost i kvaliteta odnosa roditelja“. Pouzdanost skale provjerena je koeficijentima unutrašnje konzistencije tipa Cronbach aplha. Skala pokazuje zadovoljavajuću pouzdanost pri čemu koeficijent iznosi $\alpha=0,91$.

Četvrti dio upitnika sastoji se od petnaest tvrdnji, a odnosi se na rizična ponašanja ispitanika (*1. Namjerno sam bježao/la s nastave, 2. Konzumiram alkoholna pića, 3. Pušim cigarete, 4. Koristim tjelesno nasilje za rješavanje problema, 5. Konzumiram marihuanu, 6. Konzumiram teže droge, 7.*

Imao/la sam seksualne odnose prije osamnaeste godine, 8. Mijenjam seksualne partnere, 9. Prilikom seksualnih odnosa ne koristim kontracepciju, 10. Imam povjerenja u svoje prijatelje, 11. U dugoj sam romantičnoj vezi, 12. Osjećam se manje vrijedno od ostalih, 13. Namjerno se izglednujem, 14. Mislim da imam dovoljno samopouzdanja, 15. Namjerno uništavam imovinu). Tvrdnje o rizičnom ponašanju ispitanika zbrojene su u novu varijablu „Rizično ponašanje adolescenata“. Također, izračunata je pouzdanost skale pomoću Cronbach alpha koeficijenta te iznosi $\alpha=0.81$.

Posljednji dio anketnog upitnika sastoji se od osam tvrdnji koje se odnose na rizična ponašanja oca (*1. Otac je pio alkoholna pića, 2. Otac je konzumirao cigarete, 3. Otac je konzumirao lakše droge, 4. Otac je konzumirao teže droge, 5. Otac je iskazivao agresivno ponašanje, 6. Otac je namjerno uništavao svoju ili tuđu imovinu, 7. Otac je iskazivao promiskuitetno ponašanje, 8. Otac je neopravdano izbivao iz obiteljskog doma*). Tvrdnje o rizičnom ponašanju oca zbrojene su u novu varijablu pod nazivom „Rizično ponašanje oca“. Pomoću Cronbach alpha koeficijenta izračunata je visoka razina pouzdanosti $\alpha=0.75$.

IV. REZULTATI ISTRAŽIVANJA

4.1. Sociodemografski podaci

U istraživanju je sudjelovalo 250 studenata, pri čemu je ispitano 199 djevojaka (79,6%) i 51 mladić (20,4%). Raspon dobi ispitanika je od 19 do 30 godina pri čemu je u istraživanju sudjelovalo 16 ispitanika (6,4%) u dobi od 19 godina, 34 (13,6%) u dobi od 20, 46 (18,4%) u dobi od 21, 41 (16,4%) u dobi od 22, 38 (15,2%) u dobi od 23, 58 (23,2%) u dobi od 24, 5 (2%) u dobi od 25, 5 (2%) u dobi od 26, 4 (1,6%) u dobi od 27, 2 (0,8%) u dobi od 29 i 1 (0,4%) u dobi od 30 godina. Ispitanici su studenti različitih fakulteta, a od sveukupnog broja njih 19 (7,6%) su na prvoj godini studija, 48 (19,2%) na drugoj, 56 (22,4%) na trećoj, 36 (14,4%) na četvrtoj i 91 (36,4%) na petoj godini studija.

Akademski uspjeh odnosi se na uspjeh postignut na kraju akademske godine. Od 250 ispitanika njih 67 (26,8%) je prošlo s odličnim uspjehom, 113 (45,2%) s vrlo dobrim, 56 (22,4%) s dobrim, 13 (5,2%) s dovoljnim i 1 (0,4%) s nedovoljnim akademskim uspjehom. Rezultati su prikazani u tablici 1.

Tablica 1 Broj ispitanika s obzirom na akademski uspjeh

AKADEMSKI USPJEH	N	%
Odličan	67	26,8
Vrlo dobar	113	45,2
Dobar	56	22,4
Dovoljan	13	5,2
Nedovoljan	1	0,4
Σ	250	100

Što se tiče strukture obitelji iz Tablice 2 je vidljivo da je najviše ispitanika odraslo s oba roditelja, njih 219 (87,6%). Na pitanje o naobrazbi oca, najviše ispitanika odgovorilo je kako im očevi imaju srednju stručnu spremu (64%), također najčešći odgovor na pitanju o naobrazbi majke je srednja stručna sprema (62%). Kada je riječ o radnom statusu roditelja, najveći postotak njih je u stalnom radnom odnosu (60,4% očevi i 62% majke).

Tablica 2 Struktura obitelji

S KIME SI ODRASTAO/LA	N	%
----------------------------------	----------	----------

S oba roditelja	219	87,6
Samo s majkom	21	8,4
Samo s ocem	1	0,4
S majkom i očuhom	6	2,4
S ocem i pomaikom	1	0,4
Više s mamom jer je tata rijetko bio doma(radi u inozemstvu)	1	0,4
S oba roditelja dok se nisu rastali	1	0,4
Σ	250	100

4.2. Deskriptivna statistika odabranih dimenzija ispitivanih varijabli

U drugom dijelu upitnika, pomoću Likertove skale od pet stupnjeva ispitivao se odnos adolescenata i njihova oca, odnosno bliskost s ocem te odbojnost prema ocu. Na tvrdnju *Kao dijete osjećao/la sam se sigurno uz svog oca* 129 (50,6%) ispitanika odgovorilo je uvijek, dok se njih 22 (8,8%) nikada tijekom djetinjstva nije osjećalo sigurno uz oca. Na pitanje osjećaju li se blisko sa svojim ocem 76 (30,4%) ispitanika odgovorilo je kako se uvijek osjeća blisko sa svojim ocem, dok je njih 30 (12%) odgovorilo kako se nikada ne osjeća blisko sa svojim ocem. Kada je riječ o negativnim osjećajima prema ocu, na tvrdnju *Sjećanja na oca u meni izazivaju negativne osjećaje i agresiju* 14 (5,6%) ispitanika odgovorilo je uvijek, dok je njih 25 (10%) izabralo odgovor često. Ipak, najveći dio ispitanika je za istu tvrdnju izabralo odgovor nikad, njih 137 (54,8%). Na tvrdnje *Otac me je razočarao* i *Otac mi je rekao da me voli* odgovori su vrlo raznoliki (Tablica 3 i Tablica 4).

Tablica 3 Otac me je razočarao

	N	%
Nikad	92	36,8
Rijetko	48	19,2
Ponekad	49	19,6
Često	34	13,6
Uvijek	27	10,8
Σ	250	100

Tablica 4 Otac mi je rekao da me voli

	N	%
Nikad	48	19,2

Rijetko	48	19,2
Ponekad	49	19,6
Često	31	12,4
Uvijek	74	29,6
Σ	250	100

Na tvrdnju *Tijekom djetinjstva otac me je ignorirao* 8 (3,2%) ispitanika odgovorilo je uvijek, dok je njih 22 (8,8%) odgovorilo često. Za istu tvrdnju 143 (57,2%) ispitanika odabralo je odgovor nikad. Osim ove tvrdnje, uz negativna sjećanja na oca možemo povezati i tvrdnju *Moj otac nije bio prisutan tijekom mog odrastanja* na koju je 22 (8,8%) odgovorilo uvijek, a njih 23 (9,2%) odgovorilo je često. Ipak najviše ispitanika na ovu tvrdnju je dalo odgovor nikad, njih 149 (59,6). Treći dio anketnog upitnika sastoji se od tvrdnji koje se odnose na međusobni odnos roditelja. Pomoću Likertove skale ispitanici su procjenjivali ponašanje roditelja, odnosno njihovo izražavanje osjećaja. Odgovori na tvrdnju *Moji roditelji uživaju provodeći vrijeme zajedno* vrlo su raznoliki što je vidljivo u tablici 5.

Tablica 5 Moji roditelji uživaju provodeći vrijeme zajedno

	N	%
Nikad	40	16
Rijetko	35	14
Ponekad	45	18
Često	69	27,6
Uvijek	61	24,4
Σ	250	100

Kada je riječ o tome bi li ispitanici voljeli imati brak poput svojih roditelja, odgovori su također raznoliki, 87 (34,8%) ispitanika odgovorilo je kako nikad ne bi voljeli imati brak poput svojih roditelja, dok bi njih 45 (18%) uvijek voljelo. Na tvrdnju *Moji roditelji se svadaju* većina ispitanika se izjasnila odgovorom rijetko, odnosno njih 79 (31,6%), dok je 14 (5,6%) ispitanika na isto pitanje odgovorilo s uvijek. U četvrtom dijelu anketnog upitnika ispitivala se učestalost rizičnih ponašanja adolescenata. Kada je riječ o konzumiranju opijata, većina ispitanika probala je barem neki oblik. 11 (4,4%) ispitanika je za tvrdnju *Konzumiram alkoholna pića* odabralo odgovor uvijek, dok je 32 (12,8%) ispitanika odabralo odgovor često. Na tvrdnju *Pušim cigarete* većina ispitanika odgovorila je nikad, njih 112 (44,8%), dok je 51 (20,4%) ispitanika koji svakodnevno konzumiraju cigarete. Od sveukupnog broja ispitanika, njih 71 (28,4) je barem jednom probalo marihuanu, dok se 179 (71,6%) ispitanika izjasnilo kako nikada nisu probali marihuanu. Kada je riječ o težim drogama

230 (92%) ispitanika izjasnilo se kako ih nikada nisu probali (Tablica 6). Ipak, kada govorimo o korištenju tjelesnog nasilja u svrhu rješavanja problema 206 (82,4%) ispitanika odgovorilo je kako nikada nije koristilo nasilje, dok njih 3 (1,2%) to čini često. Niti jedan ispitanik na dotičnu tvrdnju nije dao odgovor uvijek.

Tablica 6 Konzumiranje opijata

	Konzumiram alkoholna pića		Pušim cigarete		Konzumiram marihuanu		Konzumiram teže droge	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Nikad	19	7,6	112	44,8	179	71,6	230	92
Rijetko	63	25,2	19	7,6	33	13,2	12	4,8
Ponekad	125	50	29	11,6	25	10	6	2,4
Često	32	12,8	39	15,6	6	2,4	1	0,4
Uvijek	11	4,4	51	20,4	7	2,8	1	0,4
Σ	250	100	250	100	250	100	250	100

Kada je riječ o seksualnim odnosima, 124 (49,6%) ispitanika odgovorilo je potvrdno na pitanje jesu li stupili u seksualne odnose prije osamnaeste godine. 10 (4%) ispitanika uvijek mijenja seksualne partnere, a njih 8 (3,2%) to čini često. S druge strane, 148 (59,2%) ispitanika to nije učinilo nikada. Na tvrdnju *Prilikom seksualnih odnosa ne koristim kontracepciju* 32 (12,8%) ispitanika se izjasnilo kako uvijek ne koristi kontracepciju, dok 133 (53,2%) ispitanika redovito koristi kontracepciju prilikom seksualnih odnosa (Tablica 7). 90 (36%) ispitanika izjasnilo se kako su u dugoj romantičnoj vezi, a na istu tvrdnju njih 31 (12,4%) izjasnilo se odgovorom često. Što se tiče povjerenja u prijatelje 93 (37,2%) ispitanika odgovorilo je kako uvijek vjeruje svojim prijateljima, dok 5 (2%) ispitanika nikad ne vjeruje prijateljima. Osim toga, 37 (14,8%) ispitanika smatra kako uvijek ima dovoljno samo pouzdanja, a njih 26 (10,4%) smatra kako nikad nema dovoljno samopouzdanja. Na tvrdnju *Osjećam se manje vrijedno od ostalih* 86 (34,4%) ispitanika izabralo je odgovor nikad, dok se 164 (65,6%) ispitanika barem jednom osjećalo manje vrijedno.

Tablica 7 Rizično seksualno ponašanje

	Imao/la sam seksualne odnose prije osamnaeste godine	Mijenjam seksualne partnere	Prilikom seksualnih odnosa ne koristim kontracepciju

	N	%	N	%	N	%
Nikad	126	50,4	148	59,2	133	53,2
Rijetko	25	10	60	24	29	11,6
Ponekad	29	11,6	24	9,6	30	12
Često	29	11,6	8	3,2	26	10,4
Uvijek	41	16,4	10	4	32	12,8
Σ	250	100	250	100	250	100

Posljednji dio aketnog upitnika odnosio se na procjenu učestalosti rizičnih ponašanja oca. Pomoću Likertove skale procjene ispitanici su procjenjivali učestalost rizičnih ponašanja njihova oca. Kada je riječ o konzumaciji opijata, odgovori su različiti, posebice za konzumaciju alkohola i cigareta (Tablica 8). Ipak, kad govorimo o konzumaciji lakših i težih droga, većina ispitanika tvrdi da ih njihovi očevi nikada nisu konzumirali. 239 (95,6%) ispitanika tvrdi kako njihov otac nikad nije konzumirao lakše droge, dok 246 (98,4%) ispitanika jednako odgovara na tvrdnju o konzumaciji težih droga od strane oca. Ipak, 1 (0,4%) ispitanik odgovorio je kako njegov otac uvijek konzumira lakše droge, dok je na tvrdnju *Otac je konzumirao teže droge* 1 ispitanik (0,4%) odgovorio često.

Tablica 8 Očeva konzumacija opijata

	Otac je pio alkoholna pića		Otac je konzumirao cigarete	
	N	%	N	%
Nikad	71	28,4	90	36
Rijetko	62	24,8	24	9,6
Ponekad	65	26	27	10,8
Često	35	14	23	9,2
Uvijek	17	6,8	86	34,4
Σ	250	100	250	100

Na tvrdnju *Otac je iskazivao agresivno ponašanje* 129 (49,6%) ispitanika odgovorilo je nikad, dok je za istu tvrdnju 8 (3,2%) ispitanika izabralo odgovor uvijek, a 27 (10,8%) ispitanika izabralo je odgovor često. Kada je riječ o uništavanju imovine 188 (75,2%) ispitanika odgovorilo je kako njihov otac nikad nije uništavao svoju ili tuđu imovinu, dok je 4 (1,6%) ispitanika za istu tvrdnju izabralo odgovor uvijek. Na tvrdnju *Otac je neopravdano izbivao iz obiteljskog doma* 184 (73,6%) ispitanika odgovorilo je nikad, 13 (5,2%) ih je odgovorilo često, a 11 (4,4%) uvijek.

4.3. Rezultati t-testa za nezavisne uzorke

4.3.1. Rezultati t-testa s obzirom na spol ispitanika

Prije analize pomoću t-testa, a radi dobivanja novih varijabli, nekoliko tvrdnji Likertovih skala zbrojene su u jednu. U svrhu analize značajnosti razlika između ispitanika s obzirom na spol, provedena je analiza t-testom za nezavisne uzorke na odabranim zbrojenim varijablama, a one su bliskost s ocem, odbojnost prema ocu, rizično ponašanje adolescenata, bliskost i kvaliteta odnosa roditelja i rizično ponašanje oca. Analizom rezultata utvrđena je statistički značajna razlika s obzirom na spol i rizično ponašanje adolescenata, kod ostalih varijabli nije utvrđena statistički značajna razlika. Prema dobivenim rezultatima, utvrđeno je da se mladići češće rizično ponašaju (AS=24,25) od djevojaka (AS=19,26). Ostali podatci prikazani su u tablici.

Tablica 9 t-test za rizično ponašanje adolescenata prema spolu

Varijabla	Spol	N	AS	SD	T
Rizično ponašanje adolescenata	Muški	51	24,25	9,42	3,60**
	Ženski	199	19,26	5,98	

Bilješka *p<0,05 **p<0,01 ***p<0,001

4.3.2. Rezultati t-testa s obzirom na dob ispitanika

Zbog provedbe analize t-testom s obzirom na dob ispitanika, varijabla dob rekodirana je te su studenti razvrstani u dvije skupine, mlađi (19-21 godina) i stariji (22-30 godina). U varijablama bliskost s ocem, odbojnost prema ocu, rizično ponašanje adolescenata, bliskost i kvaliteta odnosa roditelja i rizično ponašanje oca nije utvrđena statistički značajna razlika s obzirom na dob ispitanika.

4.3.3. Rezultati t-testa s obzirom na naobrazbu oca i majke

Zbog provedbe analize t-testom s obzirom na naobrazbu oca i majke, varijable naobrazba oca i naobrazba majke rekodirane su i razvrstane u dvije skupine. Prvu skupinu čine završena osnovna te srednja škola, dok drugu skupinu čine viša škola, fakultet, magisterij i doktorat. Kada je riječ o naobrazbi oca, nisu utvrđene statistički značajne razlike. Međutim, t-testom za nezavisne uzorke utvrđena je statistički značajna razlika za bliskost s ocem ($t=-4,16$, $p<0,001$), odbojnost prema ocu ($t=2,40$, $p<0,05$), bliskost i kvalitetu odnosa roditelja ($t=-2,63$, $p<0,05$), rizično ponašanje adolescenata ($t=3,17$, $p<0,01$) i rizično ponašanje oca ($t=3,12$, $p<0,01$) s obzirom na naobrazbu majke (Tablica 10).

Tablica 10 t-test za bliskost s ocem, odbojnost prema ocu, bliskost i kvalitetu odnosa roditelja, rizično ponašanje adolescenata i rizično ponašanje oca prema naobrazbi majke

Varijabla	Naobrazba majke	N	AS	SD	t
Bliskost s ocem	Grupa 1	183	38,32	14,46	-4,16***
	Grupa 2	67	45,75	11,70	
Odbojnost prema ocu	Grupa 1	183	8,68	4,32	2,40*
	Grupa 2	67	7,24	4,19	
Bliskost i kvaliteta odnosa roditelja	Grupa 1	183	19,07	6,88	-2,63*
	Grupa 2	67	21,58	6,61	
Rizično ponašanje adolescenata	Grupa 1	183	20,99	7,61	3,17**
	Grupa 2	67	18,36	5,01	
Rizično ponašanje oca	Grupa 1	183	14,55	5,07	3,12**
	Grupa 2	67	12,31	4,99	

Bilješka * $p < 0,05$ ** $p < 0,01$ *** $p < 0,001$

Napomena: grupa 1 (osnovna škola i srednja škola), grupa 2 (viša škola, fakultet, magisterij, doktorat)

4.3.4. Rezultati t-testa s obzirom na radni status oca i majke

Radi provedbe analize t-testom s obzirom na radni status oca i majke, dotične varijable su dekodirane. Varijabla radni status oca dekodirana je u dvije grupe: u stalnom radnom odnosu (N=151) i sve ostalo (zaposlen, ali ne prima plaću, povremeno zaposlen, nezaposlen i umirovljenik (N=98)). Varijabla radni status majke dekodirana je na jednak način pri čemu je u prvoj grupi N=155, a u drugoj je N=95. Varijable bliskost i kvaliteta odnosa roditelja ($t=2,45$, $p < 0,05$) i rizično ponašanje oca ($t=-3,25$, $p < 0,01$) s obzirom na radni status oca pokazale su se statistički značajnim. Podatci su vidljivi u tablici 11. Kada je riječ o radnom statusu majke, statistički značajnom se pokazala varijabla rizično ponašanje oca ($t=-2,63$, $p < 0,01$) (Tablica 12). Za varijable bliskost s ocem, odbojnost prema ocu i rizično ponašanje adolescenata, nije utvrđena statistički značajna razlika s obzirom na radni status oca i majke.

Tablica 11 t-test za bliskost s ocem, odbojnost prema ocu, bliskost i kvalitetu odnosa roditelja, rizično ponašanje adolescenata i rizično ponašanje oca prema radnom statusu oca

Varijabla	Radni status oca	N	AS	SD	T
Bliskost s ocem	Grupa 1	151	41,46	14,00	1,57
	Grupa 2	98	38,57	14,31	
Odbojnost prema ocu	Grupa 1	151	7,93	4,31	-1,66
	Grupa 2	98	8,87	4,34	
Bliskost i kvaliteta odnosa roditelja	Grupa 1	151	20,62	6,78	2,45*
	Grupa 2	98	18,44	6,91	
Rizično ponašanje adolescenata	Grupa 1	151	20,25	7,59	-0,12
	Grupa 2	98	20,36	6,32	
Rizično ponašanje oca	Grupa 1	151	13,04	4,44	-3,25**
	Grupa 2	98	15,28	5,81	

Bilješka * $p < 0,05$ ** $p < 0,01$ *** $p < 0,001$

Napomena: grupa 1 (u stalnom radnom odnosu), grupa 2 (zaposlen, ali ne prima plaću, povremeno zaposlen, nezaposlen, umirovljenik)

Tablica 12 t-test za bliskost s ocem, odbojnost prema ocu, bliskost i kvalitetu odnosa roditelja, rizično ponašanje adolescenata i rizično ponašanje oca prema radnom statusu majke

Varijabla	Radni status majke	N	AS	SD	T
Bliskost s ocem	Grupa 1	155	41,20	13,77	1,25
	Grupa 2	95	38,86	14,67	
Odbojnost prema ocu	Grupa 1	155	8,10	4,26	-0,92
	Grupa 2	95	8,62	4,43	
Bliskost i kvaliteta odnosa roditelja	Grupa 1	155	19,87	6,81	0,37
	Grupa 2	95	19,54	7,04	
Rizično ponašanje adolescenata	Grupa 1	155	19,74	6,07	-1,43
	Grupa 2	95	21,17	8,47	
Rizično ponašanje oca	Grupa 1	155	13,25	4,59	-2,63**
	Grupa 2	95	15,08	5,78	

Bilješka * $p < 0,05$ ** $p < 0,01$ *** $p < 0,001$

Napomena: grupa 1 (u stalnom radnom odnosu), grupa 2 (zaposlena, ali ne prima plaću, povremeno zaposlena, nezaposlena, umirovljenica)

4.3.5. Rezultati t-testa s obzirom na strukturu obitelji

Varijabla struktura obitelji rekodirana je u dvije grupe: oba roditelja (N=219) i sve ostalo (s ocem, s majkom, s majkom i očuhom, s ocem i pomajkom (N=29)). T-testom za nezavisne uzorke utvrđena je statistički značajna razlika za bliskost s ocem ($t=7,93$, $p<0,001$), odbojnost prema ocu ($t=-8,72$, $p<0,001$), bliskost i kvalitetu odnosa roditelja ($t=11,18$, $p<0,001$), rizično ponašanje adolescenata ($t=-3,78$, $p<0,01$) i rizično ponašanje oca ($t=-5,17$, $p<0,001$) s obzirom na strukturu obitelji (Tablica 13).

Tablica 13 t-test za bliskost s ocem, odbojnost prema ocu, bliskost i kvalitetu odnosa roditelja, rizično ponašanje adolescenata i rizično ponašanje oca prema strukturi obitelji

Varijabla	Struktura obitelji	N	AS	SD	T
Bliskost s ocem	Grupa 1	219	42,79	12,56	7,93***
	Grupa 2	29	22,83	12,76	
Odbojnost prema ocu	Grupa 1	219	7,44	3,66	-8,72***
	Grupa 2	29	14,31	4,03	
Bliskost i kvaliteta odnosa roditelja	Grupa 1	219	20,85	6,53	11,18***
	Grupa 2	29	12,03	3,52	
Rizično ponašanje adolescenata	Grupa 1	219	19,43	6,11	-3,78**
	Grupa 2	29	26,76	10,21	
Rizično ponašanje oca	Grupa 1	219	13,25	4,71	-5,17***
	Grupa 2	29	18,79	5,52	

Bilješka * $p<0,05$ ** $p<0,01$ *** $p<0,001$

Napomena: grupa 1 (s oba roditelja), grupa 2 (samo s majkom, samo s ocem, s majkom i očuhom, s ocem i pomajkom)

4.3.6. Rezultati t-testa s obzirom na godinu studija

Varijabla godina studija rekodirana je u svrhu provođenja t-testa za nezavisne uzorke. Rekodirana je u dvije grupe: mlađi (1., 2. i 3. godina studija (N=123)) i stariji (4. i 5. godina studija (N=127)). U varijablama bliskost s ocem, odbojnost prema ocu, rizično ponašanje adolescenata, bliskost i kvaliteta odnosa roditelja i rizično ponašanje oca nije utvrđena statistički značajna razlika s obzirom na godinu studija.

4.3.7. Rezultati t-testa s obzirom na akademski uspjeh

Zbog provođenja t-testa za nezavisne uzorke, varijabla akademski uspjeh rekodirana je: grupa 1 (nedovoljni, dovoljni i dobri (N=70)) i grupa 2 (vrlo dobri i odlični (N=180)). Utvrđena je statistički značajna razlika za varijable bliskost s ocem ($t=-3,02$, $p<0,01$), odbojnost prema ocu ($t=2,93$, $p<0,01$), rizično ponašanje adolescenata ($t=3,68$, $p<0,001$) i rizično ponašanje oca ($t=2,24$, $p<0,05$) s obzirom na akademski uspjeh. Kod varijable bliskost i kvaliteta odnosa roditelja nije utvrđena statistički značajna razlika s obzirom na akademski uspjeh. Podatci su prikazani u Tablici 14.

Tablica 14 t-test za bliskost s ocem, odbojnost prema ocu, bliskost i kvalitetu odnosa roditelja, rizično ponašanje adolescenata i rizično ponašanje oca prema akademskom uspjehu

Varijabla	Akademski uspjeh	N	AS	SD	t
Bliskost s ocem	Niži uspjeh	70	35,89	14,78	-3,02**
	Viši uspjeh	180	42,03	13,54	
Odbojnost prema ocu	Niži uspjeh	70	9,63	4,62	2,93**
	Viši uspjeh	180	7,78	4,11	
Bliskost i kvaliteta odnosa roditelja	Niži uspjeh	70	18,57	7,00	-1,67
	Viši uspjeh	180	20,20	6,81	
Rizično ponašanje adolescenata	Niži uspjeh	70	23,31	8,84	3,68***
	Viši uspjeh	180	19,11	5,90	
Rizično ponašanje oca	Niži uspjeh	70	15,14	5,38	2,24*
	Viši uspjeh	180	13,48	4,98	

Bilješka * $p<0,05$ ** $p<0,01$ *** $p<0,001$

Napomena: grupa 1 (nedovoljan, dovoljan, dobar), grupa 2(vrlo dobar i odličan)

4.4 Rezultati korelacijske analize

Korelacijskom analizom utvrđena je niska pozitivna korelacija između bliskosti s ocem i akademskog uspjeha ($r=0,20$, $p<0,01$), podatci su prikazani u tablici 15.

Tablica 15 korelacijska analiza akademskog uspjeha i bliskosti s ocem

Varijabla		Bliskost s ocem
Akademski uspjeh	r	0,20**

	N	250
--	---	-----

Bilješka *p<0,05 **p<0,01 ***p<0,001

Što se tiče rizičnog ponašanja adolescenata i odbojnosti prema ocu, rizičnog ponašanja oca i strukture obitelji, utvrđena je umjerena korelacija, dok je između rizičnog ponašanja adolescenata i bliskosti s ocem utvrđena negativna umjerena korelacija (Tablica 16).

Tablica 16 korelacijska analiza rizičnog ponašanja adolescenata i bliskosti s ocem, odbojnosti prema ocu, rizičnog ponašanja oca i strukture obitelji

	Rizično ponašanje adolescenata	
	R	N
Bliskost s ocem	-0,35***	250
Odbojnost prema ocu	0,37***	250
Rizično ponašanje oca	0,44***	250
Struktura obitelji	0,33***	250

Bilješka *p<0,05 **p<0,01 ***p<0,001

V. RASPRAVA

Provedeno istraživanje bavi se promatranjem odnosa adolescenata i njihovih očeva, pri čemu je naglasak na bliskosti s ocem i odbojnosti prema ocu. Htjele su se utvrditi učestalosti rizičnih ponašanja adolescenata s obzirom na sociodemografske podatke te povezanost rizičnih ponašanja

adolescenata i strukture obitelji, akademskog uspjeha i odbojnosti prema ocu. Cilj ovog istraživanja je ispitati rizična ponašanja studenata s obzirom na sociodemografska obilježja, povezanost rizičnih ponašanja s rizičnošću obitelji i utjecaj obiteljske strukture na rizična ponašanja.

H1: Očekuju se statistički značajne razlike u rizičnim ponašanjima ispitanika s obzirom na sociodemografske varijable.

Rezultati ovog istraživanja pokazuju statistički značajnu razliku ($t=-3,78$, $p<0,01$) s obzirom na rizična ponašanja ispitanika i strukturu obitelji. Adolescenti koji nisu odrasli s oba roditelja (26,76) češće su skloni rizičnim ponašanjima, nego li adolescenti koji su odrasli s oba roditelja (19,43). S obzirom da se istraživanje temelji na odnosu ispitanika s ocem, odnosno očevoj ulozi u njegovom životu, rezultati koji se tiču strukture obitelji od velike su važnosti za ovo istraživanje. Dobiveni rezultati u skladu su s rezultatima istraživanja Boričević Maršanić (2011), koje istražuje povezanost usklađenosti roditelja u odgoju s emocionalnim i ponašajnim problemima adolescenata. Rattay i sur. (2018) navode kako adolescenti koji nisu iskusili nikakve promjene u strukturi vlastite obitelji imaju značajno više samo puzdanja te su općenito boljeg zdravlja u usporedbi s adolescentima čiji su se roditelji razveli.

Zrilić (2007) istražujući povezanost školskih izostanaka i bračnog statusa roditelja dolazi do rezultata da broj sati školskih izostanaka i struktura obitelji nisu toliko povezani, ali isto tako dolazi zaključuje kako je narušeno obiteljsko ozračje jedan od temeljnih uzroka rizičnih ponašanja adolescenata. Livazović i Vuletić (2018) istražujući obitelj kao etiološki čimbenik kaznenih djela koja su povezana sa zluporabom opojnih droga kod adolescenata, došli su do rezultata da je zluporaba psihoaktivnih sredstava značajno veća kod adolescenata iz strukturno deficijentnih obitelji. Također, autori navode da ranija istraživanja pokazuju kako su adolescenti iz cjelovitih obitelji manje skloni uporabi opijata od adolescenata iz jednoroditeljskih obitelji. Navedena činjenica je također u skladu s rezultatima dobivenim ovim istraživanjem.

Na osnovi rezultata dobivenih istraživanjem može se zaključiti da adolescenti su koji odrastaju u jednoroditeljskim ili strukturno deficijentnim obiteljima više skloni rizičnim ponašanjima nego li adolescenti odrasli u obitelji u kojoj prevladavaju kvalitetni međusobni odnosi. Okruženje u kojem dijete živi odnosno odrasta važan je čimbenik kvalitete i učinkovitosti njegova razvoja i kasnijeg

napredovanja. Stoga se u djetinjstvu najvažnijim utjecajem smatra onaj koji dolazi od roditelja, a koji se očituje i kasnije odnosno u razdoblju adolescencije (Milanović i sur., 2000).

Kada je riječ o spolu ispitanika, utvrđena je statistički značajna razlika u rizičnim ponašanjima s obzirom na spol ispitanika ($t=3,60$, $p<0,01$). Prema dobivenim rezultatima, utvrđeno je da se mladići češće rizično ponašaju ($AS=24,25$) od djevojaka ($AS=19,26$). U skladu s dobivenim rezultatima su rezultati istraživanja provedenog 2014. godine (Đuranović) u kojemu autorica navodi da su rizična ponašanja poput kockanja, namjernog izostajanja iz škole i fizičke agresivnosti u većoj mjeri karakteristična za muški spol. Ricijaš i sur. (2010) također dolaze do rezultata da mladići češće manifestiraju agresivna ponašanja, neovisno o tome radi li se o fizičkoj ili verbalnoj agresiji.

Nadalje, ovim istraživanjem nije utvrđena statistički značajna razlika između dobnih skupina mlađih (19-21) i starijih (22-30) adolescenata s obzirom na rizična ponašanja. Ovi rezultati u određenom su raskoraku s rezultatima koje su dobili Ricijaš i sur. (2010), oni navode da stariji adolescenti u većoj mjeri konzumiraju psihoaktivne stvari i više namjerno izostaju s nastave nego li mlađi adolescenti. Livazović i Vuletić (2018) također tvrde da stariji adolescenti u većoj mjeri konzumiraju opijate u odnosu na mlađe adolescente.

Također, utvrđena je statistički značajna razlika u rizičnom ponašanju adolescenata s obzirom na obrazbu majke ($t=3,17$, $p<0,01$). Dobiveni rezultati u skladu su s rezultatima istraživanja Kukulić (2016). Autorica navodi da je obrazovanje majke značajno za odnos adolescenata prema školi (u što pripada i namjerno izostajanje s nastave) i depresivna stanja adolescenata.

Nadalje, utvrđena je statistički značajna razlika između rizičnog ponašanja adolescenata i akademskog uspjeha ($t=3,68$, $p<0,001$) pri čemu ispitanici s nižim uspjehom ($AS=23,31$) češće manifestiraju rizična ponašanja od ispitanika koji imaju viši akademski uspjeh ($AS=19,11$). U skladu s dobivenim rezultatima, Đuranović i Klasnić (2016) navode da rizična ponašanja adolescenata na internetu rezultiraju nižim školskim uspjehom. Huffman i sur. (2000) navode da adolescenti sa slabije razvijenim verbalnim vještinama imaju veću vjerojatnost neuspjeha u školi i sklonost antisocijalnom i devijantnom ponašanju.

H2: Očekuje se značajna povezanost između bliskosti s ocem i sociodemografskih varijabli.

Rezultati istraživanja pokazuju nisku pozitivnu korelaciju između bliskosti s ocem i akademskog uspjeha ($r=0,20$, $p<0,01$). Dobivene rezultate potvrđuje istraživanje autora Livazović i Vuletić (2018) koji navode da kvalitetni obiteljski odnosi pozitivno utječu na školski uspjeh. Također, Popenoe (1996) navodi kako djeca koja su odrasla samo s majkom češće odustaju od srednje škole nego li djeca odrasla s oba roditelja.

Luketić (2018) u svom istraživanju dolazi do rezultata da učenici koji prolaze s vrlo dobrim i odličnim uspjehom češće dijele svoje probleme s roditeljima nego što to čine učenici koji ponavljaju razred ili prolaze s ocjenom dovoljan. Također, ti učenici često izjavljuju kako su im roditelji odgovorni, osjećajni i pažljivi. Iako je u većini slučajeva majka osoba koja je više uključena u pripremu obrazovnih postignuća, u zadnje vrijeme i otac se sve više uključuje u obrazovni život djeteta. Ukoliko su očevi aktivno uključeni u pripremu obrazovnih postignuća, tada rastu i njihova očekivanja. Utvrđena je pozitivna korelacija između očevih očekivanja i vrednovanja znanja, promjenjivosti obrazovnih očekivanja te uključenosti u obrazovna postignuća (Erceg, 2014). Pehlić i Spahić-Jašarević (2012) navode da postoji statistički značajna povezanost roditeljskog ponašanja sa školskim uspjehom, odnosno roditeljsko ponašanje oca u pozitivnoj je korelaciji sa školskim uspjehom djeteta. Prema tome bliskost adolescenata s ocem povezana je s njihovim akademskim uspjehom. Cvrtnjak i Miljević-Ridički (2015) ističu da je očeva odsutnost ili neprimjerenost u obavljanju roditeljske uloge često negativno povezana s emocionalnim funkcioniranjem ili razvojem djeteta, a osim toga ove karakteristike oca često su popraćene i lošim uspjehom djeteta u školi. Osim utjecaja odnosa otac-dijete na školski uspjeh od velike je važnosti i međusoban odnos roditelja. Loši odnosi između roditelja najčešće utječu i na dijete te predstavljaju prepreku za njegov razvoj i napredak u školi (Aminga, Kitainge, 2018).

Suprotno prethodno navedenim rezultatima, Baharudin i Zulkefly (2009) istražuju utjecaj odnosa s majkom i ocem na akademski uspjeh. Autori navode da je odnos adolescenata s majkom u pozitivnoj korelaciji s akademskim uspjehom, dok s druge strane između odnosa adolescenata s ocem i akademskog uspjeha nije utvrđena značajna povezanost.

H3: Očekuje se značajna povezanost između rizičnih ponašanja ispitanika s rizičnim ponašanjem oca i odbojnošću prema ocu.

Rezultati istraživanja pokazuju umjerenu pozitivnu korelaciju ($r=0,37$, $p<0,001$) između rizičnih ponašanja adolescenata i odbojnosti prema ocu. rezultati u skladu su s rezultatima do kojih dolaze Ljubetić i Batinica (2015) u svojem istraživanju. Autorice navode da je skupina sudionica istraživanja koje konzumiraju drogu, značajno nižom ocijenila kvalitetu vlastitog odnosa s ocem od sudionica koje su na tvrdnju o konzumiranju droge odgovorile negativno. Barras (2000, prema Ljubetić, Batinica, 2015) ističe da uključenost oca u odgoj i razvoj bliskih odnosa pozitivno utječe na djevojke u adolescenciji u smislu smanjenog rizika za konzumaciju teških droga.

Kada je riječ o sveukupnim rizičnim ponašanjima adolescenata, Klarin i Đerđa (2014) navode da roditeljsko ponašanje opisano dimenzijama prihvaćanja, kontrole i odbijanja uvelike utječe na pojavu problema u ponašanju adolescenata. Mladići čiji očevi u njihovom odnosu ne iskazuju pozitivne emocije, već se koriste kritikama, prijetnjama i omalovažavanjima češće manifestiraju probleme u ponašanju. Autorice su do sličnih zaključaka došle i kada je riječ o rizičnim ponašanjima djevojaka, ali naglašavaju da za djevojke otac češće ima ulogu instruktora. Zloković i Vrcelj (2010) u svom istraživanju dolaze do zaključaka kako veliki dio mladih ljudi s obzirom na etiologiju rizičnih ponašanja daju različite odgovore. Ispitanici tvrde kako je jedan od razloga rizičnih ponašanja adolescenata neprimjerena svakodnevna roditeljska briga, ali također ističu kako do problema dolazi zbog loših međusobnih problema u obitelji. Vuko (2016) navodi da djevojke koje nemaju razvijene emocionalne odnose s ocem pokazuju u većoj mjeri ponašanja poput agresije, krađe ili uporabe psihoaktivnih tvari. Autorica je utvrđuje jednake rezultate i za mladiće. Bronte – Tinkew i sur. (2006) navode kako je rizik od iskazivanja delinkventnog ponašanja kod adolescenata u značajno manji za adolescente koji imaju razvijene kvalitetne odnose s očevima.

Što se tiče povezanosti rizičnog ponašanja adolescenata i rizičnog ponašanja oca, također je utvrđena umjerena pozitivna korelacija ($r=0,44$, $p<0,001$). Ovi rezultati u skladu su s rezultatima do kojih dolaze Livazović i Vuletić (2018) u svojem istraživanju. Naime, autori navode da je obiteljska sredina izvorište odgoja pojedinca, ali i njegove socijalizacije. Stoga, se u etiologiji rizičnih ponašanja važnim smatraju rizičnost obitelji (u ovom slučaju oca) kao i odgojni stil. Vrselja i Glavak-Tkalić (2011) navode da je učestalost pijenja alkohola roditelja negativno povezana s emocionalnom toplinom, što kasnije rezultira rizičnim i delinkventnim ponašanjem adolescenata. Grupa ovisnika o drogama (najčešće ispitanici muškog spola) koja je odrasla uz

dominaciju oca i povremeno agresivno ponašanje oca, tvrdi kako je to bio jedan od razloga zašto su počeli konzumirati lakše ili teže droge, ali i upustili se u druge oblike rizičnih ponašanja (poput nasilnog rješavanja problema ili uništavanja imovine). Najčešće su odrastali s ocem koji je gotovo svakodnevno konzumirao alkohol i iskazivao nasilje. Prvi oblici rizičnog ponašanja kojima su se sudionici ovog istraživanja prepustili kao adolescenti bili su namjerno izostajanje s nastave, konzumiranje alkohola, konzumiranje cigareta itd. (Ivandić Zimić, 2011). Rosendahl i sur. (2003) navode da je konzumiranje duhanskih proizvoda od strane oca značajno pozitivno povezano s konzumacijom duhanskih proizvoda kod adolescenata.

S obzirom na rezultate ranije provedenih istraživanja, ali i rezultate ovog istraživanja može se zaključiti kako bliski odnosi s ocem i njegova uključenost u odgoj uvelike pozitivno utječe na adolescente, s druge strane odbojnost prema ocu, kao i njegova rizična ponašanja povezani su s postojanjem rizičnih ponašanja adolescenata.

VI. ZAKLJUČAK

Ovo istraživanje u svojem fokusu ima utjecaj uloge oca na odgoj djeteta odnosno kasniji utjecaj očeve uloge na adolescente. Cilj istraživanja bio je ispitati rizična ponašanja ispitanika s obzirom na strukturu obitelji, povezanost rizičnih ponašanja s rizičnošću obitelji i utjecaj odnosa s ocem na rizična ponašanja ispitanika. Provedenim istraživanjem utvrđena je statistički značajna razlika u rizičnim ponašanjima adolescenata s obzirom na strukturu obitelji. Utvrđeno je kako su adolescenti

koji su odrasli s oba roditelja manje skloni rizičnim ponašanjima od adolescenata koji su odrasli u nekom drugom strukturnom obliku obitelji (samo s majkom, samo s ocem, s majkom i očuhom, s ocem i pomajkom). Također, utvrđena je povezanost između bliskosti s ocem i akademskog uspjeha, kao i povezanost između rizičnog ponašanja adolescenata i odbojnosti prema ocu te rizičnog ponašanja oca. Ispitanici koji imaju razvijene bliske odnose s ocem, postižu i bolji akademski uspjeh. Sukladno tome, dio ispitanika koji je izrazio odbojnost prema ocu također u većoj mjeri manifestira rizična ponašanja.

Na temelju dobivenih rezultata može se zaključiti kako je obitelj primarna zajednica u kojoj dijete odrasta i socijalizira se, stoga nije neočekivano da je upravo obitelj jedan od temeljnih faktora njegova razvoja. Iako je u prošlosti majka bila u središtu promatranja kada je riječ o odgoju, u moderno doma sve veća pažnja posvećuje se i promatranju odnosa otac – dijete. Hoće li uloga oca u djetetovu životu biti poticajna i pozitivna ili negativna ovisi o ponašanju oca i njegovoj uključenosti u odgoj. Utvrđeno je da je su roditelji prvi modeli djetetu u njegovu razvoju i stjecanju životnih navika. Stoga je važno kakve osobine i ponašanja prenose vlastitoj djeci. Mnogi autori govore o manifestiranju rizičnih ponašanja kod adolescenata koji odrastaju u jednoroditeljskim obiteljima, najčešće bez oca. Kod djevojaka je česta pojava maloljetničke trudnoće, dok mladići koji odrastaju bez oca češće izražavaju emocionalne probleme. S obzirom da uloga oca u odgoju nikad neće postati nevažna, a pojava rizičnih ponašanja kod adolescenata je sve češća, važno je da su roditelji i odgojno – obrazovni djelatnici svjesni i informirani o tome koliki utjecaj odnos s ocem ima na adolescente. Misleći pritom na njihov emocionalni i socijalni razvoj jednako kao pribjegavanje rizičnim ponašanjima u situacijama iz kojih ne vide izlaz. Važno je provoditi programe prevencije s adolescentima u školama kako bi ih osvijestili o mogućim posljedicama različitih rizičnih ponašanja (konzumiranje opijata, namjerno izostajanje iz škole, izbjegavanje korištenja kontracepcije itd.).

Rezultati provedenog istraživanja upućuju na važnost proučavanja ove teme, ali i na dodatna istraživanja s obzirom na činjenicu da je odnos između oca i djeteta još uvijek nedovoljno istražen. Autorice Cvrtnjak i Miljević-Ridički (2015) u svome radu zaključuju kako se očeva uloga više ne svodi samo na financiranje obitelji. Danas otac i majka podjednako sudjeluju u različitim aktivnostima u životu djeteta, međutim te aktivnosti razlikuju se po dinamici i mjestu događaja. Iako je uloga oca u odgoju definitivno dobila na važnosti, to ne umanjuje majčinu ulogu, dapače

to je samo znak kako je ovo područje uistinu potrebno istraživati, jer bez obzira u koliko globaliziranom svijetu čovjek živi, obitelj je i dalje ostala njegova primarna zajednica.

Istraživanja očeve uloge u odgoju i njegova odnosa s djecom vrlo su važna za pedagošku praksu. S obzirom da takvim istraživanjima ne promatramo nužno obiteljske odnose već i manifestiranje rizičnih ponašanja kod adolescenata ili emocionalni i socijalni razvoj. Kako bi se na vrijeme uočili problemi u ponašanju, koji su moguće uzrokovani narušenom obiteljskom strukturom ili odnosom između oca i djeteta, važno je da roditelji, učenci, nastavnici i pedagog kontinuirano surađuju. Pedagozi imaju veliku priliku pomoći adolescentima kako bi se izborili s vlastitim problemima i vratili se na put kojim će si osigurati bolju budućnost.

VII. POPIS LITERATURE

Amato, P., Cheadle, J.E. (2005). The long reach of divorce: Divorce and child WellBeing Across Three generations. *Journal of Marriage and Family*, 67, str. 191 – 206.

Amingu, R., Kitainge, K. (2018). A review of the effects of mother-father relationship on academic performance of students. *Arts and social sciences journal*, 9(2), str. 1-4

Andrilović, V., Čudina – Obradović, M. (1994). *Osnove opće i razvojne psihologije*. Zagreb: Školska knjiga.

- Bahradin, R., Zulkefly, N.S., (2009). Relationship with father and mother, self-esteem and academic achievement amongst college students. *American journal of scientific research*, 6, str. 86-94.
- Bašić, J. (1993). Kompetentnost roditelja za roditeljsku ulogu i socioemocionalni status predškolskog djeteta. *Kriminologija & socijalna integracija*, 1(1), str. 89 – 95.
- Bognar, B. (2015). Čovjek i odgoj. *Metodički ogledi*, 22(2), str. 9 – 37.
- Bojčić, K. (2016). *Prevenција ovisnosti o kockanju kod adolescenata* (Diplomski rad). Filozofski fakultet, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.
- Boričević Maršanić, V. (2011). *Povezanost usklađenosti roditelja u odgoju s emocionalnim i ponašajnim problemima adolescenata* (Doktorska disertacija). Medicinski fakultet, Sveučilište u Zagrebu.
- Brajša, P. (1995). *Očevi gdje ste?* Zagreb: Školske novine.
- Brajša – Žganec, A. (2003). *Dijete i obitelj: emocionalni i socijalni razvoj*. Jastrebarsko: Naklada slap.
- Brajša – Žganec, A., Lopižić, J., Penezić, Z. (2014). *Psihološki aspekti suvremene obitelji, braka i partnerstva*. Zagreb: Naklada slap.
- Brajša – Žganec, A., Slunjski, E. (2007). Socioemocionalni razvoj u predškolskoj dobi: povezanost razumijevanja emocija i prosocijalnog ponašanja. *Društvena istraživanja*, 16(3), str. 477 – 496.
- Bronte – Tinkew, J., Moore, K.A., Carrano, J. (2006). The father-child relationship, parenting styles, and adolescent risk behaviors in intact families. *Journal of family issues*, str. 850-881.
- Brusić, A. (1996). Roditeljske i odgajateljske procjene socioemocionalnog razvoja djece predškolske dobi. *Kriminologija & socijalna integracija*, 4(2), str. 127 – 132.
- Cvrtnjak, I., Miljević – Riđički, R. (2015). Očevi nekad i danas. *Život i škola*, LXI(1), str. 113 – 119.
- Čudina – Obradović, M. Obradović, J. (2003). Potpora roditeljstvu: izazovi i mogućnosti. *Revija za socijalnu politiku*, 10(1), str. 45 – 68.

Čudina – Obradović, M., Obradović, J. (2006). *Psihologija braka i obitelji*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.

Ćosić, J. (2017). *Privrženost ocu i funkcioniranje u djetinjstvu* (Završni rad). Filozofski fakultet, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.

Darling – Churchill, K.E., Lippman, L. (2016). Early childhood social and emotional development: Advancing the field of measurement. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 45, str. 1 – 7.

Deković, M., Raboteg – Šarić, Z. (1997). Roditeljski odgojni postupci i odnosi adolescenata s vršnjacima. *Društvena istraživanja*, 6(4 – 5(30-31)), str. 427 – 445.

Đuranović, M. (2014). Rizično socijalno ponašanje adolescenata u kontekstu vršnjaka. *Školski vjesnik*, 63(1-2), str. 119-132.

Đuranović, M., Klasnić, I. (2016). Povezanost školskog uspjeha i rizičnih ponašanja srednjoškolaca na internetu. *Napredak*, 157 (3), str. 263-281.

Erceg, M. (2014). *Uloga obrazovnih aspiracija i očekivanja te ponašanja roditelja u objašnjenju perfekcionizma njihove djece* (Diplomski rad). Odsjek za psihologiju, Sveučilište u Zadru.

Fraley, R.C. (2002). Attachment stability from infancy to adulthood: meta-analysis and dynamic modeling of developmental mechanisms. *Personal and Social Psychology Review*, 6, str. 123-151.

Gajšek, L. (2018). *Roditeljsko ponašanje, privrženost roditeljima i zadovoljstvo životom kod adolescenata* (Diplomski rad). Odsjek za psihologiju, Sveučilište u Zagrebu.

Grgec – Petroci, V., Lacković, Lj., Maleš, D. (2012). *Obitelji se razlikuju*. Zagreb: Obiteljski centar grada Zagreba.

Huffman, L.C., Mehlinger, S.L., Kerivan, A.S., (2000). *Risk factors for academic and behavioral problems at the beginning of school*. Preuzeto 30.11.2020. s: <https://secure.ccredit.com/articles/9580/riskfactorsacademic.pdf>

Hurstel, F. (2012). Što danas znači biti otac? *Djeca u Europi*, 4(8), str. 6-7.

Ivandić Zimić, J. (2011). Rizični čimbenici za pojavu ovisnosti o drogama s naglaskom na čimbenike u obiteljskom okruženju. *Kriminologija & socijalna integracija*, 19 (1), str 65-80.

- Juul, J. (2008). *Život u obitelji: najvažnije vrijednosti u zajedničkom životu i odgoju djece*. Zagreb: Naklada Pelago.
- Klarin, M. (2004). Očeva uloga u razvitku samopoštovanja. *Napredak*, 144(4), str. 442-450.
- Klarin, M. Đerđa, V. (2014). Roditeljsko ponašanje i problemi u ponašanju kod adolescenata. *Ljetopis socijalnog rada*, 21(2), str. 234-262.
- Krampe, M.E., Newton, R. (2006). *The Father Presence Questionnaire: A New Measure of the Subjective Experience of Being Fathered*. Preuzeto 28.09.2020. s: https://www.researchgate.net/publication/247896889_The_Father_Presence_Questionnaire_A_New_Measure_of_the_Subjective_Experience_of_Being_Fathered
- Kukulić, J. (2016). *Internalizirani rizični stilovi ponašanja adolescenata* (Diplomski rad). Filozofski fakultet, Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.
- Lamb, M.E. (1978). The effects of Divorce on Children's Personality Development. *Journal of Divorce*, 1(2), str. 163-174.
- Lamb, M.E., Tamis – Lemonda, C.S. (2004). *The role of the father: An introduction*. New York: John Wiley & Sons.
- Livazović, G. (2017). Role of family, peers and school in externalised adolescent risk behaviour. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 53 (Supplement), str. 186-203.
- Livazović, G., Jukić, R. (2017). Family life quality and adolescent antisocial behaviour: The role of protective and risk factors in criminal aetiology. U: Antoinetti, A., Ghergut, A., Diekmann, A., Corradini, A., Celio de Jesus Conceicao, M., Pečiuliauskiene, P., Stoilova, R., Vosniadou, S., Koeva, S., Tisenkopfs, T., Stanislavova, Z., Doulik, P., Hristova, A., Ciolan, L. (ur.), *4th International Multidisciplinary Scientific Conference on Social Sciences & Arts SGEM 2017: Conference Proceedings, Book 3, Science and Society - Education and Educational Research*. Albena, Bugarska.
- Livazović, G., Vuletić, I. (2018). Obitelj kao etiološki čimbenik kaznenih djela povezanih za zlouporabom opojnih droga kod adolescentske populacije. *Policija i sigurnost*, 27(3), str. 271-290.

- Lukaš, M. (2010). *Obiteljski odgoj u Hrvatskoj – razvoj ideja od 1850. do 1918. godine*. Rijeka: Hrvatsko futurološko društvo.
- Luketić, M. (2018). Odnosi u obitelji i njihov utjecaj na školski uspjeh djece. *Didaskalos: časopis udruge studenata pedagogije Filozofskog fakulteta Osijek*, 2(2), str. 69-81.
- Ljubešić, M. (2005). Stimulacija emocionalnog razvoja djece. *Hrvatski časopis za javno zdravstvo*, 1(2), str.
- Ljubetić, M. (2007). *Biti kompetentan roditelj*. Zagreb: Mali profesor.
- Ljubetić, M., Batinica, V. (2015). Odnos kvalitete prošlog odnosa s ocem i nekih značajki rizičnog ponašanja kćeri (pilot istraživanje). *Napredak*, 156(3), str. 253-266.
- Ljubetić, M., Reić – Ercegovac, I., Draganja, A. (2019). Razlike između odgojitelja i roditelja djece predškolske dobi u procjeni dječjih socio-emocionalnih kompetencija. *Odgojno-obrazovne teme*, 2(3-4), str. 185-204.
- Maleš, D. (1995). Usporedba stavova roditelja iz potpunih obitelji i obitelji s jednim roditeljem prema poželjnosti osobina za dječake i djevojčice. *Društvena istraživanja*, 4(4-5(18-19)), str. 517-538.
- Maleš, D. (1999). Uloga majke i oca u odgoju djeteta. U: Čikeš, J. (ur.), *Obitelj u suvremenom društvu*. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži, str. 105-111.
- Maleš, D. (2011). *Nove paradigme ranoga odgoja*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta, Zavod za pedagogiju.
- Maleš, D. (2012). Obitelj i obiteljski odgoj u suvremenim uvjetima. *Dijete, vrtić, obitelj*, 18(67), str. 13-15.
- Milanović, M., Stričević, I., Maleš, D., Sekulec – Majurec, A. (2000). *Skrb za dijete i poticanje ranog razvoja djeteta u Republici Hrvatskoj*. Zagreb: Targa.
- Mrnjavac, A. (2014). Utjecaj jednoroditeljske obitelji na emocionalne i ponašajne probleme djece predškolske dobi. *Školski vjesnik*, 63(3), str. 433-452.
- Nimac, D. (2010). (Ne)mogućnosti tradicijske obitelji u suvremenom društvu. *Obnovljeni život*, 65(1), str. 23-35.

- Ogris, I. (2016). *Utjecaj obiteljskog odgoja na razvoj djeteta* (Završni rad). Odsjek za odgojiteljski studij u Petrinji, Sveučilište u Zagrebu.
- Paquette, D. (2004). Theorizing the father – child relationship: Mechanisms and developmental outcomes. *Human development*, 47, str. 193-219.
- Pećnik, N., Tokić, A. (2011). *Roditelji i djeca na pragu adolescencije: Pogled iz tri kuta, izazovi i podrška*. Zagreb: Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti.
- Pehlić, I., Spahić-Jašarević, E. (2012). Akademska samoregulacija i učenička percepcija roditelja kao faktori školskog uspjeha. *Zbornik radova Islamskog pedagoškog fakulteta u Zenici*, 10(1), str. 105-120.
- Pernar, M. (2010). Roditeljstvo. *Medicina fluminensis*, 46(3), str. 255-260.
- Petani, R. (2015). Sociodemografska obilježja adolescenata i njihova percepcija dimenzija ponašanja roditelja. *Acta Iadertina*, 12(1), str. 43-56.
- Petani, R., Babačić, A. (2010). Motivacija za roditeljstvom kod studenata Sveučilišta u Zadru. *Acta Iadertina*, 7(1), str. 79-97.
- Petani, R., Mijić, J. (2009). Percepcija poštivanja prava djeteta u obitelji kod mladih – prikaz empirijskog istraživanja. *Acta Iadertina*, 6(1), str. 35-54.
- Pinter, D. (2008). Razvoj socijalnih odnosa. *Dijete, vrtić, obitelj*, 14(54), str. 2-5.
- Popenoe, D. (1996). *Life without father*. Cambridge; London: Harvard University Press
- Potočnjak, B. (1986). *Uloga roditelja u odgoju djece*. Opatija: Otokar Keršovani.
- Raboteg – Šarić, Z., Pećnik, N., Josipović, V. (2003). *Jednoroditeljske obitelji: osobni doživljaj i stavovi okoline*. Zagreb: Državni zavod za zaštitu obitelji, materinstva i mladeži.
- Raboteg – Šarić, Z., Sakoman, S., Brajša – Žganec, A. (2002). Stilovi roditeljskoga odgoja, slobodno vrijeme i rizično ponašanje mladih. *Društvena istraživanja*, 11(2-3(58-59)), str. 239-263.
- Rattay, P., von der Lippe, E., Mauz, E., Richter, F., Hölling, H., Lange, C., Lampert, T. (2018). Health and health risk behaviour of adolescents – Differences according to family structure. Results of the German KiGGS cohort study. *Plos one*, 13(3), str. 1-19.

- Ricijaš, N., Krajcer, M., Bouillet, D. (2010). Rizična ponašanja zagrebačkih srednjoškolaca – razlike s obzirom na spol. *Odgojne znanosti*, 12(1(19)), str. 45-63.
- Rohner, R.P. (1998) Father love and child development: History and current evidence. *Current Directions in Psychological Science*, 7(5), str. 157-161.
- Rose, H.A. (2002). Socialization. U: Ponzetti, J.J. (ur.), *International Encyclopedia of Marriage and Family*. Macmillan Reference USA: Thomson Gale.
- Rosendahl, K.I., Galanti, M.R., Gilljam, H., Ahlbom, A. (2003). Smoking mothers and snuffing fathers: behavioral influences on youth tobacco use in a Swedish cohort. *Tobacco control*, 12, 74-78.
- Rosić, V. (2005). *Odgoj, obitelj, škola*. Rijeka: Žagar.
- Stevanović, M. (2000). *Obiteljska pedagogija*. Varaždinske toplice: Tonimir.
- Szentmartoni, M. (2017). Biti otac danas. *Služba Božja*, 57(3), str. 405-414.
- Tauš, J., Munjiza, E. (2006). Represivne i permisivne mjere u odgoju djece mlađe školske dobi. *Život i škola*, 14-15(1-2), str. 69-78.
- Valjan - Vukić, V. (2009). Obitelj i škola – temeljni čimbenici socijalizacije. *Magistra Iadertina*, 4(4), str. 172-178.
- Vranjican, D., Prijatelj, K., Kuculo, I. (2019) Čimbenici koji utječu na pozitivan socio-emocionalni razvoj djece. *Napredak*, 160(3-4), str. 319-338.
- Vrselja, I., Glavak-Tkalić, R. (2011). Odnos između rizičnog i delinkventnog ponašanja, nekih obiteljskih kontekstualnih čimbenika i roditeljskih odgojnih metoda. *Kriminologija & socijalna integracija*, 19 (1), str. 51-62.
- Vuko, J. (2016). *Odnos rizičnog i delinkventnog ponašanja adolescenata i roditeljskog ponašanja* (Završni rad). Odjel za psihologiju, Sveučilište u Zadru.
- Zloković, J., Vrcelj, S. (2010). Rizična ponašanja djece i mladih. *Odgojne znanosti*, 12 (1(19)), str. 197-213.

Zrilić, S. (2007). Analiza školskih izostanaka s obzirom na bračni status roditelja. *Magistra Iadertina*, 2(1), str. 31-42.

VIII. PRILOZI

Prilog 1.

ANKETNI UPITNIK

Poštovani studenti,

Ovo istraživanje bavi se proučavanjem očeve uloge u odgoju te njegova utjecaja na socioemocionalni razvoj. Molim vas da na pitanja odgovarate iskreno i bez preskakanja. Anketni upitnik je anonimn, a njegovi rezultati biti će korišteni isključivo u svrhu izrade diplomskog rada. Unaprijed zahvaljujem na suradnji!

1. Molim vas zaokruživanjem odgovorite na postavljena pitanja

1. Dob:	a)19 b)20 c)21 d)22 e)23 f)24 g) ostalo: _____
----------------	--

2. Spol:	a)M	b)Ž
3. Naobrazba roditelja?	Otac a) NKV (nezavršena osnovna škola) b) KV (osnovna škola) c) SSS (srednja škola) d) VŠS (viša škola) e) VSS (fakultet, magisterij, doktorat)	Majka a) NKV b) KV c) SSS d) VŠS e) VSS
4. Radni status roditelja?	Otac a) (u stalnom radnom odnosu) b) (zaposlen/a je, ali ne prima plaću) c) (povremeno je zaposlen/a) d) (nezaposlen/a) e) (umirovljenik/ca)	Majka a) b) c) d) e)
5. S kime si odrastao?	a) s oba roditelja c) samo s ocem e) s ocem i pomajkom	b) samo s majkom d) s majkom i očuhom f) ostalo: _____
6. Godina studija?	a) 1. b) 2. c) 3. d) 4. e) 5.	
7. Akademska uspjeh prošle godine:	a) 1 b) 2 c) 3 d) 4 e) 5	

2. U kojoj mjeri sljedeće tvrdnje opisuju tvoj odnos s ocem?

Tvrdnje:	1	2	3	4	5
	Nikad	rijetko	ponekad	često	uvijek
1. S ocem mogu razgovarati o bilo čemu.	1	2	3	4	5
2. Kao dijete sam se osjećao/la sigurno uz svog oca.	1	2	3	4	5
3. Osjećam se blisko sa svojim ocem.	1	2	3	4	5

4. Moj otac je podržavao moje hobije i interese u djetinjstvu.	1	2	3	4	5
5. Otac mi je bio uzor.	1	2	3	4	5
6. Trebam svog oca.	1	2	3	4	5
7. Otac i ja uživamo provodeći vrijeme zajedno.	1	2	3	4	5
8. Sjećanja na oca u meni izazivaju negativne osjećaje i agresiju.	1	2	3	4	5
9. Otac me je razočarao.	1	2	3	4	5
10. Otac mi je pomagao sa domaćom zadaćom.	1	2	3	4	5
11. Otac i ja imamo ili smo imali zajednički hobi.	1	2	3	4	5
12. Mogu se obratiti svom ocu za savjet ili pomoć.	1	2	3	4	5
13. Otac mi je rekao da me voli.	1	2	3	4	5
14. Tijekom djetinjstva otac me ignorirao.	1	2	3	4	5
15. Moj otac nije bio prisutan tijekom mog odrastanja.	1	2	3	4	5
16. Otac me zagrlio.	1	2	3	4	5

3. U kojoj mjeri se sljedeće tvrdnje odnose na odnos tvojih roditelja?

Tvrdnje:	1	2	3	4	5
	Nikad	rijetko	ponekad	često	uvijek
1. Moji roditelji uživaju provodeći vrijeme zajedno.	1	2	3	4	5
2. Volio/la bih imati brak poput svojih roditelja.	1	2	3	4	5
3. Moj otac cijeni stvari koje majka čini za obitelj.	1	2	3	4	5

4. Moji roditelji iskazuju osjećaje jedno drugome.	1	2	3	4	5
5. Moja majka ne podnosi mog oca.	1	2	3	4	5
6. Moji roditelji se svadaju.	1	2	3	4	5

4. U kojoj mjeri se sljedeće tvrdnje odnose na tebe?

Tvrdnje:	1	2	3	4	5
	Nikad	rijetko	ponekad	često	uvijek
1. Namjerno sam bježao/la s nastave.	1	2	3	4	5
2. Konzumiram alkoholna pića.	1	2	3	4	5
3. Pušim cigarete.	1	2	3	4	5
4. Koristim tjelesno nasilje za rješavanje problema.	1	2	3	4	5
5. Konzumiram marihuanu.	1	2	3	4	5
6. Konzumiram teže droge (LSD, speed, kokain).	1	2	3	4	5
7. Imao/la sam seksualne odnose prije osamnaeste godine.	1	2	3	4	5
8. Mijenjam seksualne partnere.	1	2	3	4	5
9. Prilikom seksualnih odnosa ne koristim kontracepciju.	1	2	3	4	5
10. Imam povjerenja u svoje prijatelje.	1	2	3	4	5
11. U dugoj sam romantičnoj vezi.	1	2	3	4	5
12. Osjećam se manje vrijedno od ostalih.	1	2	3	4	5
13. Namjerno se izgledjujem.	1	2	3	4	5
14. Mislim da imam dovoljno samopouzdanja.	1	2	3	4	5
15. Namjerno uništavam imovinu.	1	2	3	4	5

5. U kojoj mjeri se sljedeće tvrdnje odnose na tvojeg oca?

Tvrdnje:	1	2	3	4	5
	Nikad	rijetko	ponekad	često	uvijek
1. Otac je pio alkoholna pića.	1	2	3	4	5
2. Otac je konzumirao cigarete.	1	2	3	4	5
3. Otac je konzumirao lakše droge.	1	2	3	4	5
4. Otac je konzumirao teže droge	1	2	3	4	5
5. Otac je iskazivao agresivno ponašanje.	1	2	3	4	5
6. Otac je namjerno uništavao svoju ili tuđu imovinu.	1	2	3	4	5
7. Otac je iskazivao promiskuitetno ponašanje.	1	2	3	4	5
8. Otac je neopravdano izbivao iz obiteljskog doma.	1	2	3	4	5